

ॐ

અધ્યાત્મ

વર્ષ : ૧૦

ડીસેમ્બર-૧૯૮૮

અંક : ૩

* સદ્ભાવભરી ભેટ *

૫. પૂ. મહાત્મા શ્રી યોગેશ્વરજી તેમજ પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીની કૃપાથી અધ્યાત્મને સદ્ભાવભરી ભેટનો પ્રવાહ સાધકભાઈ બહેનો તરફથી એકધારે ચાલ્યાં કરે છે. અદનામાં અદકો સાધક પણ અધ્યાત્મને યાદ રાખી એને મદદ મોકલતો રહે છે, એમાં પ્રભુકૃપાનું રહસ્ય રહેલું છે, એની પ્રતીતિ કોઈને પણ થશે. છેલ્લે મળેલી ભેટની વિગતો નીચે પ્રમાણે છે.

૩૧.

- ૫૦૧ શ્રી સીતારામભાઈ રામભાઈ ભક્ત, કપૂરા.
 ૨૫૧ શ્રી ભીખુભાઈ નાથુભાઈ ભક્ત, કપૂરા.
 ૨૫૧ શ્રી મગનભાઈ ભૂલાભાઈ ભક્ત, નવસારી.
 ૧૦૧ શ્રી ચીમનભાઈ ભીખાભાઈ ભક્ત, કપૂરા.
 ૧૦૧ શ્રી છોટુભાઈ એન. પટેલ, સુરત.
 ૧૦૧ શ્રી મનસુખભાઈ કાનજીભાઈ સારંગ ડોગળીવઢલી મુંબઈ.
 ૨૧ શ્રી પિનાકીન નારાયણદાસ જાની, વલસાડ જન્મદિન નિમિત્તે.
 ૨૧ શ્રી હીરલ પિનાકીન જાની, વલસાડ જન્મદિન નિમિત્તે.
 ૧૧ શ્રી મધુસૂદન રતિલાલ પોપટ, મોરળી.
 ૫૦ શ્રી કૈલાસજેન વિનોદભાઈ જોષી, વડોદરા.
 ૪૫ શ્રી હરસુખરાય ગંગાશંકર પંડ્યા, રાજકોટ પૂ. માના ૪૫ મા પ્રાકટ્ય દિને.
 ૨૧ શ્રી હરસુખરાય પંડ્યાના જન્મદિન નિમિત્તે.
 ૧૧ શ્રી કમળાજેન સવાઈલાલ પંડ્યા, જેંગલોર.
 ૧૧ શ્રી માલતીજેન મહેન્દ્રકુમાર પંડ્યા, જેંગલોર.
 ૧૧ શ્રી કૌકિલાજેન, રાજકોટ.
 ૫૧ શ્રી ભીખાભાઈ વિઠ્ઠલભાઈ મિસ્ત્રી, મુનસાડ.

(અનુસંધાન પાના ૨૩ ઉપર)

અધ્યાત્મ

આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ ક્ષિતિજ ખોલતું ગુજરાતી માસિક

વર્ષ : ૧૦ અંક : ૩ છટકે નક્લ ર-૦૦, વાર્ષિક લવાજમ

દેશમાં રૂ. ૧૫-૦૦ (વિદેશમાં રૂ. ૧૨૫-૦૦ (વિમાનથી)

મંસ્થાપક : ૫. પૂ. યોગેશ્વરજી સર્વમંગલ ચેરીટબલ ટ્રસ્ટ (૨૭). અમદાવાદ.

તંત્રો-સંપાદક : શ્રી નારાયણ હ. જાની.

સહસંપાદકો : શ્રી નાનુરામ દુધરેજીયા, શ્રી ભાઈલાલભાઈ છાટખાર, શ્રી મણિભાઈ સી. શાહ.

પ્રકાશન અને પ્રાપ્તિસ્થાન : 'અધ્યાત્મ' પ્લેટ નં. ૧૬૮૮ બી. સરદારનગર, ભાવનગર-૩૬૪૦૦૧

તંત્રો, મુદ્રક અને પ્રકાશક : નારાયણ હ. જાની ફાન : ૨૮૬૬૩ મુદ્રણસ્થાન : રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ૫૩/૫૪ સી, બિારડીગેટ ભાવનગર-૧

લેખકોને નિમંત્રણ

અધ્યાત્મમાં લેખો, ભજનો કે ગીતો મોકલાવવા લેખકોને નિમંત્રણ છે. અધ્યાત્મની ભાવનાને અનુરૂપ લેખો સ્વીકારવામાં આવશે.

લખાણ કાગળની એક પાનું ને સારા મોટા અક્ષરે લખેલું હોવું જરૂરી છે. ખાન સામયિકોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ લેખોની નકલો ન મોકલાવવા વિનંતી છે 'અધ્યાત્મ' અંગે સૂચનો.

ગ્રાહકોને : ગ્રાહક નંબર સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવા.

• 'અધ્યાત્મ' ને આપને ગમ્યું હોય તો આપના પરિચિત વર્ગમાં તેના ગ્રાહકો વધે તેવું આપ કરતા રહેશે.

• 'અધ્યાત્મ' દર માસની દસમી તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ અઠવાડિયા સુધી અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા પછી અત્રે જણાવવું. સિલિકમાં હશે તો જરૂર મોકલી આપશે.

• પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ગ્રાહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.

• 'અધ્યાત્મ' અંગે કંઈ સૂચનો કરવાનાં હોય તો નિઃસંકેપ કરવા અનુરોધ છે. દર મહિનાની તા. ૮ સુધીમાં ને ગ્રાહકોનાં નામ અત્રે મળી જશે, તેમને તા. ૧૦મી એ અંક રવાના કરવામાં આવશે.

* અનુક્રમણિકા *

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત	મા સર્વેશ્વરી ૩
અમારી વિદેશયાત્રા (૬)	નારાયણ હ. જાની ૭
સહજવસ્થા	કમલ સુથાર ૧૫
ભારતમાં પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીના	
જન્મદિનની ઉજવણી	તંત્રી ૧૭
પ્રભાતિયું	પરમાર્થી ૧૯
પ્રાર્થના સંભળાઈ	કલ્યાણ ૨૦
ઘારયતે અનેન સસારં इति घर्मः ।	ભૂપતરાય મો. ઠાકર ૨૫
સર્વ ક્રુ:ખતું મૂળ કારણ-	
સ્વરૂપનું અજ્ઞાન	હિંગતભાઈ રાવલ ૨૮
" અનેરો સત્સંગ "	સુમનભાઈ વ્યાસ ૩૨
એકલ આવી એકલ જાનું	ભાઈલાલભાઈ જાટવાર ૩૬
મધુ સર્વત્ર નિર્ઝરો	પ્રો. મહેન્દ્ર દેસાઈ ૪૧
પડકાર	પ્રો. રતિલાલ સાં. નાયક ૪૪
શોધ	ડો. રણજિત પટેલ ૪૮
સમત્વપૂર્વક કેમ રહેવાય ?	સ્વામી સંપૂર્ણાનંદ ૫૧
ઉપનિષદ્-વચનાશ્રી	શાન્તિકુમાર જ. ભટ્ટ ૫૪
સાધનામાં સાવચેતી	શ્રી યોગેશ્વરજી ૬૦
રામકથા	શ્રી યોગેશ્વરજી ૬૨

અધ્યાત્મ

વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો
—મા સર્વેશ્વરી

વર્ષ : ૧૦

ડીસેમ્બર-૧૯૮૮

અંક : ૩

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત

સોમવાર ૮-૯-૧૯૮૦ શ્રાવણ ચૌદશ સંવત જે હજાર છત્રીસ સ્થળ:-ભાવનગર.

આજે પૂ. શ્રીનાં પ્રથમ દર્શન ૫-૩૦ કલાકે થયાં. પૂ. શ્રીએ કહ્યું આજે આખી રાત ઉંઘ નથી લીધી. માતાજી અર્ધા અર્ધા કલાકે ઝૂમ પાડે છે, જાગે જ છે. થાક લાગે છે. પ્રભુની કૃપા છે કે મારું શરીર સારું રહે છે વિ. (ગઈ કાલે આખો દિવસ મારું શરીર અસ્વસ્થ હતું, જેથી રાત્રે મને ખાર પછી સેવા માટે જગાડી ન હતી. પરિણામે પૂ. શ્રીએ જ આજે આખી રાત સેવા કરી).

સાડા સાત પછી માતાજીને જગાડવામાં આવે છે. નવ વાગ્યા સુધીમાં સ્નાન વિ. કરાવી દૂધ ને દવા પીવાડાવી દેવામાં આવે છે. આજ કાલ માતાજી શાંતિથી પથારીમાં સૂઈ જ રહે છે. પાસુ ફેરવે છે ત્યારે ત્યારે ચીસ પાડે છે. વેદના એવી અસહ્ય છે એવો ખ્યાલ સાંભળનારને આવે છે.

પૂ. શ્રી પોતે નવ વાગ્યે દૂધ લે છે. દૂધ પીતાં પીતાં નારણભાઈને રાતની વાતો કરે છે. પછી માંદગી નિમિત્તે જે કાંઈ ખર્ચ થઈ રહ્યો છે તે આપણે રોજ આપી દેવાનો ને

નેાંધ રાખવાની ફરી સૂચના આપી. માતાજી ઉંઘ લે છે જેથી પૂ. શ્રી માત્ર પંદર મીનીટ પલંગમાં આરામ કરે છે. સાથે સાથે ગીતા અને આવેલા પત્રો વાંચી લે છે. વળી ઉઠીને માતાજીને જગાડીને ફેળું, રસ વિ. આપે છે. થોડી જ વારમાં ડોક્ટર આવે છે.

એક સરખા આ ભાવનગરના પૂ. શ્રીના નિત્યકર્મમાં કશી નવીનતા લાગતી નથી. આજ-કાલ કરતાં ૧૯ દિવસ થયા. માતાજીની અવિરતપણે પ્રસન્નતાપૂર્વક પૂ. શ્રી સેવા કરી શકે છે. મરણના મુખમાંથી પાછા પધારેલા આ મહાપુરુષની પાછળ જે પરમશક્તિ કામ કરી રહી છે તે શક્તિને લીધે જ તેઓ આવી પ્રસન્નતાપૂર્વક થાક કે કંટાળા વિના સેવા બજાવી શકે છે. પૂ. શ્રીના શરીરમાં સતત ક્ષણે ક્ષણે બળે નવી નવી શક્તિનો ધોધ વરસતો રહે છે. વિશ્વને આદર્શ ધરવા જ બળે આ આદર્શ માતૃભક્ત, સર્વશ્રેષ્ઠ સેવક બનીને ન આપ્યા હોય ?

ડોક્ટર આવીને બાય છે પછી પૂ. શ્રી થોડો આરામ કરે છે. ગઈ રાત્રિ આખી પૂ. શ્રીએ ઉંઘ વિના વીતાવી છે અને માતાજી નિદ્રા લે છે, જેથી પૂ. શ્રી પણ આરામ કરે છે. બરાબર બાર વાગ્યે પૂ. શ્રી માતાજીને જે કંઈ રૂચિ થાય તે આપવા પ્રયત્ન કરે છે. પછી પૂ. શ્રી સાથે અમે ભોજન લઈ લઈએ છીએ.

આજે આખી રાતનો ઉભાગરો હોવાથી પૂ. શ્રી જલદી આરામ લેવા ઇચ્છે છે પણ અમહાવાદથી ભાવનગર આવતાં માર્ગમાં એક સુક્ષ્મચૈાનિના આત્મા સાથેની વાતચીત અંગે જે તે સંબંધીત વ્યક્તિને વાતો કરી સૂચના આપવાની હતી તે આજે થોડો વખત મળ્યો જેથી તેઓને એ અંગે વાતો કરે છે.

સુક્ષ્મચૈાનિના આત્માઓ પોતે થોડી ઘણી સારી ભૂમિકા ધરાવતાં હોય તો તે સંત મહાપુરુષોને પ્રણામ કરવા આવે છે. સમર્થસંતો તેની સાથે વાતો કરી શકે, તેના સુખ દુઃખ બહુ શકે છે. અને તેને શાંતિ આપવા કંઈ સૂચનો (કોઈને આપવા હોય તો તે આવા પૂ. શ્રી જેવા સમર્થ સંતો) આવીને મોટી સેવા કરે છે. એ સેવા અલૌકિક છે.

શાંતિપ્રદાયક ને આશીર્વાદ રૂપ છે. એવી અદ્ભૂત સેવા પૂ. શ્રી પણ પોતાની આગવી શક્તિથી કરે છે. તે બહુવાની વધુ એક તક મળી.

વાતો બાદ પૂ. શ્રી આરામ કરે છે. વચ્ચે વચ્ચે માતાજીની સેવા ચાલુ જ છે. બરાબર સાડા છ પૂ. શ્રી બહાર જવા નીકળે છે, ત્યાં જ ડો. શાહ આવે છે. સાત વાગ્યા સુધી તપાસ ચાલે છે. પૂ. શ્રી બરાબર સાત વાગ્યે બહાર આવી બાય છે, આજે પોતાના અનુભવો વિશે જ વાતો કરે છે, જેમાં સરોડાના વૈદ્યરાજ જેઓ પૂ. શ્રીને નાનપણથી ઓળખી ગયેલા તેની વાતો. વળી સાપનું દર્શન ને એમાંથી ભગવાન-કૃષ્ણની પ્રાગલ્ભ્ય થયેલી મૂર્તિની વાતો, ચોપાટી ઉપર શીર્ષાસન કરતા એક સંતની વાતો કરે છે, આઠ વરસની ઉંમરે શિવમહિમ્ન ને રુદ્રી મોઠે હતા, ભર્તૃહરિની વાત-જે ઉત્તમ યોગી છે તે ઉત્તમ ભોગી પણ છે એ વાતોની વિસ્તૃત ચર્ચા કરે છે.

માતાજીની તબિયત અંગે આજે મહિનગર એમની દીકરીને ચોથા પત્ર ને ખીજે ફોન પહોંચાડવા માટે શ્રી નારાયણભાઈને મોકલ્યા છે. વળી એમના ધર્મપત્ની શ્રી સરસ્વતીબેન પૂ. શ્રીના સાંજના અલ્પાહારની તૈયારી કરે છે. શ્રી નારાયણભાઈનો મોટો દીકરો પૂ. માતાજીની દવા મગન-

લાલ વૈદ્ય પાસે લેવા જાય છે. નાનો અજ્ય માતાજી માટે પૈયુ' લેવા ગયો છે. વળી મોટા કીકરા રાજેન્દ્રની ધર્મપત્ની ઉર્વશીબેન નિયમિત રીતે માતાજીની સેવામાં સાંજે ૬ થી ૮ બેસે છે. આમ આખુલે ઘર માતાજીની સેવામાં પોતપોતાનો અનન્ય ફાળો ભજવે છે. ધન્ય છે એ સર્વ જીવોને કે જે એક જ સંતમહાત્માના શ્રી ચરણોત્તુ' સેવન કરે છે.

પૂ. માતાજીને દૂધ વિ. આપી દેવામાં આવે છે. ત્યાર-બાદ અમે થોડું મનગમતું અલ્પાહારમાં વસ્તુઓ લઈ લઈએ છીએ. ફરી પૂ. શ્રી માતાજીની સેવામાં હાજર થાય છે.

માતાજીની અશક્તિ વધતી જાય છે તે તેમને માટે છેક નજીકમાં પલંગ પાસે જ વળી વ્યવસ્થા વિચારાઈ રહી છે. વળી સ્નાન માટે નાના ટેબલની જરૂરિયાત પણ આજે ખાસ પડશે, એવું લાગ્યા કરે છે. પૂ. શ્રી એ અંગે મારી સાથે વાતો કરે છે.

તે પહેલાં શ્રી નારાયણભાઈનું આખું ઘર વિદાય લે છે ત્યારે નારણભાઈ પૂજ્યશ્રીને કહે છે કે સર્વેશ્વરીના તમારા જીવનના પ્રવેશથી નાનકડો યુવાન વર્ગ વિશેષ આકર્ષાયો છે. એ સાંભળી પૂ. શ્રી કહેવા લાગ્યા કે એ તો ખરું જ, પણ એમનાં પગલાં એવાં છે કે જ્યાં જાય ત્યાં માન, શ્રદ્ધા, પ્રેમભાવ મળી રહે છે. રાજપીપળા, સૂરત, કપૂરા બધે જ, જગદંબા છેને એટલે ખાસ પ્રશ્ન નડતો જ નથી.

સૌ વિદાય થાય છે. પૂ. શ્રી આરામ કરે છે. માતાજીને જરૂરી હવા ને જરૂરી વાતો કરતાં સાડા અગિયાર થાય છે ત્યારે પૂ. શ્રી પલંગમાં આરામ કરે છે.

હરિ: ॐ

હરિ: ॐ

હરિ: ॐ

—*—

અમારી વિદેશયાત્રા (૬)

નારાયણ હ. જાની

[લોસ એન્જેલેસ ખાતેના પરમહંસ શ્રી યોગાનંદજીના આશ્રમની મુલાકાત-(ચાલુ)]

અમે ફરી પાછા બ્રહ્મચારી શ્રી હેઇન્સ સાથે લાઇબ્રેરી ખંડમાં પ્રવેશીએ છીએ. પૂ. માને લાંબા ઉપવાસોને લીધે થોડું પણ ચાલતાં થાક લાગી જાય છે. એટલે તેઓ અમારા પહેલાં આ ખંડમાં આવી સોફા ઉપર બેસી જાય છે. સામે થોડાં સાધક ભાઈ બહેનો બેઠાં છે, તેમાં શ્રી ઈશ્વરભાઈની પુત્રી ભાવનાના હાથમાં કેમેરા છે. તે પૂ. માના ફોટા પાડે છે.

તો પૂ. મા તુરત કહે છે, “ભાવના, ચાલ તે' અમારા ઘણા ફોટા પાડ્યા. હવે હું તમારા બધાનો ફોટો પાડી દઉં; કારણ કે તારા પાડેલા ફોટાઓમાં તારો પોતાનો ફોટો તો આવતો જ નથીને ?”

એ શબ્દો સાંભળતાં ભાવના પોતાનો કેમેરા પૂ. માના લંબાવેલ હાથમાં હસતાં હસતાં મૂકી દે છે. પૂર્વજીવનમાં પૂ. માનો હોબી (Hobby) ફોટોગ્રાફી હતો. એટલે એમને ફોટો લેતાં આવડે છે. એમને માટે તે સહજ છે. બે ફોટા લઈને તેઓ ભાવનાને કેમેરા પાછા આપી દે છે. સામે બેઠેલાં સહુ પૂ. માના હાથે ફોટા લેવાયા, એ દશ્યથી જ પ્રસન્ન અને આનંદિત થઈ બિઠે છે. પૂ. મા સાથેની વ્યક્તિ-ઓને કદી એવું લાગવા દેતાં નથી કે તેઓ કોઈ મહાન વ્યક્તિ છે. તેઓ સહજરીતે સહુ સાથે ભળી જતાં હોય છે. જો કે સહુ પોતપોતાની રીતે પૂ. માની આમન્યા-મર્યાદા

પૂરેપૂરી ભાગવે છે.

બ્રહ્મચારી હેઠ્ઠ-સ અમને આશ્રમ વિષેની જે વાતો અંગ્રેજીમાં કહે છે, તે હું મારા પત્ની અને બીજા અંગ્રેજી નહિ સમજતાં બહેનોને ગુજરાતીમાં સમજાવું છું.

હવે બ્રહ્મચારી હેઠ્ઠ-સ અમને આશ્રમના મકાનનાં બહારના ભાગમાં દોરી જાય છે. એ માટે અમારે થોડું ચાલવાનું હોય છે. એટલે પૂ. મા પોતાની ગાડીમાં બેસી જાય છે ને પોતાના રોજીંદા જપ કરવામાં આંખો મીચીને લાગી જાય છે. રોજના હબરો જપોના પરિણામે-પૂ. માને મનની એકાગ્રતા સાધવામાં જરાય વિલંબ લાગતો નથી, જેમ કે ઘરના ઉંબરામાંથી ઘરમાં પ્રવેશો એટલી જ વાર. તેઓ બાહ્ય વાતાવરણથી અલિપ્ત બની જઈ, મનના એકાંતમાં પહોંચી જાય છે. શ્રી ભગવાનજીભાઈ ભક્ત પણ પૂ. માની ગાડીમાં આગલી સીટ ઉપર ગોઠવાઈ જાય છે.

અમે હવે ટેનીસ કોર્ટની નજીકની વનરાજીવાળા નાના ઉપવન જેવા ભાગમાં આવી પહોંચીએ છીએ. અહીં એક ગોળાકાર વર્તુલમાં વિવિધ કુલો વ્યવસ્થિત રીતે ઉગાડેલાં છે ને તેની વચમાં એક ઘટાઠાર વૃક્ષ છે. તેના થડની આસપાસ પણ થોડા કુલોના છોડો છે. તેમાં એક સરસ બેઠક છે. તેની નજીકમાં વૃક્ષના થડ પાસે એક તકતી છે. તેમાં લખ્યું છે કે અહીં બેસીને પરમહંસ શ્રી યોગાનંદજી પોતાના શિષ્યોને ધ્યાન વગેરે કરાવતા અને કેટલાક ધાર્મિક અંગ્રેજોનાં રહસ્યોની સમજ આપતા. એમની બેઠકની સામેના ભાગમાં બીજી બેઠકો ગોળાકારમાં છે. એ મહાપુરુષનો સંસ્પર્શ પામીને ધન્ય બનેલી એ બેઠકને અમે સ્પર્શ કરી વંદન કરીએ છીએ. બ્રહ્મચારી હેઠ્ઠ-સ પણ અમારી આ ભાવપૂર્ણ ચેષ્ટા

જોઈને પ્રસન્નતા અનુભવે છે. એમની આંખોમાં આનંદ મિશ્રિત આશ્ચર્ય છે.

અમને આ બેઠકવાળી જગા સરસ લાગી. વનરાજીની વચ્ચેની કુદરતના ખોળાની આ બેઠકની આસપાસનું વાતાવરણ કુદરતની સાહજીક શાન્તિથી ભરપૂર છે. એમાં પરમહંસ શ્રી યોગાનંદ જેવા મહાપુરુષની ઘણાં વર્ષો સુધી રોજની ચૈતન્યપ્રદ કલાકો સુધીની ઉપસ્થિતિથી-વાતાવરણના સૂક્ષ્મ પરમાણુઓ પણ ચૈતના સભર બની ગયા હોય એ સ્વાભાવિક છે. એમની ચરણધૂલિથી ધન્ય બનેલી એ ધરતી, એમનું સાન્નિધ્ય માણીને મૂકપણે આનંદિત થયેલાં એ વૃક્ષો-આજે પણ એવાં જ ઊભાં છે. જેમના દિલમાં શ્રદ્ધા ને ભાવનાનાં એરિયલો સૂક્ષ્મ છે, તેઓ વર્ષો પહેલાંના એ દિવ્ય આધ્યાત્મિક આંદોલનો હૃદયના ટેલિવિઝનપર પકડી શકે છે, એનાં સ્પંદનો અનુભવી શકે છે.

અમે થોડી મિનિટો માટે પણ અહીં ધ્યાનમાં બેસવાનું પ્રલોભન રોકી શકતા નથી. અમારું મન પણ ક્ષણોમાં ઊંડી શાન્તિનો અનુભવ કરતું થઈ જાય છે-જાણે કે ગંગાના શિતલ પ્રવાહમાં બોળેલા શરીરની જેમ. ખરેખર, શ્રદ્ધા કે ભાવ-ભક્તિ સિવાય આવાં ચૈતન્ય સભર સ્થાનોની મુલાકાત કદી કુળદાયી નીવડતી નથી; કારણ કે જે સૂક્ષ્મ મન આવાં આંદોલનો ઝીલી શકવા સમર્થ છે, તે અશ્રદ્ધાળુ માણસમાં કદી જાગ્રત કે સક્રિય હોતું નથી. જેમણે પોતાના ઘરની બારીઓ જ બંધ રાખી છે, તેમના ઘરમાં સૂર્યનો પ્રકાશ ક્યાંથી પ્રવેશવાનો! પછી ભલેને સૂર્ય સોળેકળાએ બહાર તપતો હોય!

ટેનિસ કોર્ટની એક બાજુ પર સૂર્યના તડકાનું છાયા

યંત્ર છે. તે પણ અમે જોઈને-રસ્તાની સામી બાગુ હવે વળીએ છીએ. ત્યાં અમારી નજર એક નાના સરખા આંબાના ઝાડ પર પડે છે. પૂછતાં પ્રહાર્યારી હેઈન્સ જણાવે છે કે વર્ષો પહેલાં એ આંબાનો છોડ પરમહંસ શ્રી યોગાનંદજી ભારતથી લાવેલા. પરંતુ વિદેશની આ ધરતી ઉપર હવામાનની પ્રતિકૂળતાને લીધે, વિપરિત વાતાવરણ વચ્ચે અર્ધદગ્ધ સ્થિતિ ભોગવતા સાધકની જેમ, તેનો યથાર્થ વિકાસ થયો નથી. ભારતમાં જૂન મહિનામાં આશ્રવૃક્ષ પરની કેરીઓ પાકી બધ ત્યારે અહીં તે તેના પર ખૂબ નાની કેરીના મરવા ખેઠેલા જણાય છે. અમે સહુ ભારતીય છીએ એટલે અમને અમારા દેશના એ વૃક્ષનેય જોઈને આનંદ થાય છે. અમેરિકાના આ ભાગમાં આંબાનાં વૃક્ષો થતાં નથી, એમ જણવા મળે છે. એક સંત પુરુષે વાવેલા એ અદ્ભુત વૃક્ષને જોઈ, તેની પ્રસાદીરૂપ નાની કેરી તોડી લેવાનું મન અમારા-માંના કેટલાંક ભાઈબહેનોને થાય છે. એટલે અમે પ્રહાર્યારી શ્રી હેઈન્સની રજા માંગીએ છીએ. પરંતુ તેઓ તે નિયમ વિરુદ્ધની રજા કેમ આપી શકે? તેથી તેઓ મૂંઝાય છે. અમે તેમની મૂંઝવણ કળી જઈએ છીએ. એટલે ઝાડ નીચે ખરી પડેલી એકાદ કેરી લઈને સંતોષ માનીએ છીએ. એ જોઈ પ્રહાર્યારી હેઈન્સ પણ પોતાનું હાર્ય રોકી શકતા નથી. એકદમ હુસી પડે છે.

આ આશ્રવૃક્ષની બરોબર સામે એક પાકી બાંધેલી મોટી છત્રી જેવું છે. તેમાં વચ્ચે એક કુવો છે. આ કુવાના બાંધકામ વખતે ઢાળેલી સીમેન્ટની પગથારમાં પરમહંસ શ્રી યોગાનંદના તેમજ પ. પૂ. શ્રી દયામાતાના બંને હાથોની-આંગળીઓ સહિતની સરસ સ્પષ્ટ છાપો છે. અમે એ ઢાળેલા સીમેન્ટની પગથાર પરનાં આંગળાંનાં ચિહ્નોને વંદન કરીએ

છીએ-કદાચ અહીં પાણીની મુશ્કેલી હશે તેવા સમયે આ કુવો ગાળવામાં આવ્યો હોય એવું લાગે છે. હવે તો બધે નળના પાણીની સગવડો ઉપલબ્ધ છે. એટલે આ કુવો ખાસ ઉપયોગમાં નહિ આવતો હોય. બે સંત પુરુષોનાં હસ્તચિહ્નોને લીધે, આ સ્થળ પણ ભાવિકો માટેનું એક પૂજનીય સ્થળ બની ગયું છે. સાચું જ કહ્યું છે મહાપુરુષો જ તીર્થોનું સર્જન કરે છે, અથવા એમને મહિમા ધરે છે. એ કુવાના પવિત્ર જળનું આચમન લેવાની અમારી ઇચ્છા છે, પરંતુ ત્યાં પાણી કાઢવાનું કોઈ સાધન નથી. એટલે મનોમન અમે એ તીર્થજળ ભંડાર કુવાને વંદન કરી બહાર નીકળી જઈએ છીએ.

હવે પ્રહાર્યારી શ્રી હેઈન્સ પોતાના આવાસ તરફ પગલાં માંડે છે. અમે તેમની સાથે વાતચીત કરતા ચાલીએ છીએ.

પ્રશ્ન:-આપે પરમહંસ શ્રી યોગાનંદજીના દર્શન કરેલાં?

ઉત્તર:-ના જી. તેઓની ભૌતિક વિદાય પછી હું આ આશ્રમમાં જોડાયો છું.

પ્રશ્ન:-તમે કદી ભારત આવ્યા છો?

ઉત્તર:-બે વાર.

પ્રશ્ન:-તમને ત્યાં કેવું લાગ્યું? તમારા આ દેશ જેવી સ્વચ્છતા કે સુવિધાઓ તો ત્યાં નથી.

ઉત્તર:-મને એ દેશ સરસ લાગ્યો. દિલ્હીના વિમાન ઘર ઉપર ઉતરતાં જ મને લાગ્યું કે અહીંની હવા કંઈક ગુદી જ છે-આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ. હું સંચી આશ્રમમાં થોડો વખત રહ્યો છું. કલકત્તા મેં જોયું છે.

પ્રશ્ન:-અહીં તમારી દિનચર્યા શું હોય છે? તમોને પૂ. શ્રી દયામાતાનાં દર્શન ક્યારે થાય છે?

ઉત્તર:-દરેક સાધકે પોતાની વૃત્તિ અનુસાર પોતાની દિનચર્યા ગોઠવી લેવાની હોય છે. છતાં એમાં સ્વાધ્યાય ને ધ્યાન ઉપર વિશેષ ઝોક આપવાનો હોય છે. ક્રિયાયોગની દીક્ષા પ્રમાણે અમે તે કરીએ છીએ.

અમે ઉત્સવ સિવાયના બીજા કોઈ દિવસે પૂ. દયામાતાને મળી શકતા નથી. આમ છતાં વ્યક્તિગત સુલાકાત માંગવામાં આવે તો પૂ. માતાજી અનુકૂળતા પ્રમાણે તે આપે છે. વાર્ષિક ઉત્સવના દિવસે બધાં તેમનાં દર્શન કરી શકે છે.

એક છેલ્લો પ્રશ્ન:-તમોને આ ધાર્મિક પ્રણાલિમાં આટલો બધો રસ પડ્યો છે. તો વધુ અમેરિકનો કેમ એનો લાભ લેવા આગળ આવતા નથી? એનું કારણ શું?

ઉત્તર:-મૂળ વાત તો આધ્યાત્મિકતા તરફની અભિરુચિજ અહીંની પ્રજામાં ઘણી ઓછી છે. એમનું દૈનિકજીવન વધુ પડતું ભૌતિક છે. એટલે સંપત્તિ કમાવામાં ને તેના ઉપભોગમાંથી આનંદ માણવાના પ્રયાસો તેઓ કરે છે. વળી અમારા કૌટુંબિક જીવનમાં ભારતીય લોકોની જેમ આધ્યાત્મિકતા કે ધર્મનું સ્થાન દૈનિક જીવનમાં જેવા મળતું નથી. બાળકોને નાનપણથી એના કોઈ સંસ્કારજ નથી. એટલે જેમનામાં પૂર્વ-જન્મના કોઈક સારા ધાર્મિક સંસ્કારો હોય તેવા ઘણા ઘણા થોડા લોકો આ દિશામાં વળે છે. પરાણે તો એમને આ તરફ વળવા ફરજ ના પાડી શકાય. અને વાર્તાલાપનો સમાપન કરતાં એમણે ઉમેર્યું, “તમે ભાગ્યશાળી છો કે તમે ભારતમાં જન્મ્યા છો. હું ઈચ્છું કે જે મને બીજા જન્મ મળવાનો હોય તો તે ભારતમાં મળે.”

આટલું બોલી નમસ્તે કરી તે ચાલ્યા જાય છે, પરંતુ મને તેમનું છેલ્લું વાક્ય ભારે વિચારમાં નાંખી દે છે. મને થાય છે કે જે ભાગ્ય પ્રભુએ અમને આપ્યું છે, એનું મૂલ્ય અમે જાણતા નથી, જ્યારે એક પશ્ચિમી સભ્યતા ને સુખ સાહ્યબીમાં ઉછરેલો જીવ એની ઝંખના કરે છે! કેવું વિચિત્ર કહેવાય! જેને અમે ગરીબો, દુઃખી અને દરિદ્રોનો દેશ માનીએ છીએ, તેમાં આ પશ્ચિમના માણસને આકર્ષે એવું કોઈ અજબ જેવું તત્ત્વ છે, જેની અમને જાણ નથી, જેનું મૂલ્ય અમે જાણતા નથી.

હવે અમે ફરી માર્ગદર્શકના કાઉન્ટર પાસે જઈએ છીએ. ત્યાં અત્યારે એક આધેડવયનાં અમેરિકન બેન ભારતીય સફેદ સાડીમાં સજ્જ થઈને પુરસી પર બેઠેલાં છે. અમારે થોડું સાહિત્ય ખરીદવું છે એટલે એનું વેચાણ કેન્દ્ર ક્યાં છે એની માહિતી અમે માગીએ છીએ.

અમે ભારતીયો છીએ ને ભક્તિભાવથી આ આશ્રમ જેવા આવ્યાં છીએ તે સાંભળી તેઓ રાજી થાય છે. ભારતમાંથી અમે ક્યાંથી આવીએ છીએ તેમ પૂછતાં અમે કહીએ છીએ-ગુજરાત-સ્ટેટ ભાવનગર સીટી. તેઓ તુરત બોલી બેઠે છે:- I had come to Bhaunagar. Do you Know Diwakar sisters—conducting Yogda centre there? (હું ભાવનગર આવી છું. તમે ત્યાં યોગદા કેન્દ્ર ચલાવતી દીવાકર બેનોને ઓળખો છો?)

yes, very intimately. હા હું અંગત રીતે તેમને સારી રીતે જાણું છું.

“તો મારી તેમને યાદ આપશો. માડું નામ ભક્તિમાતા છે.” અમને પરસ્પર મળી ખૂબ આનંદ થાય છે. પછી અમે

આશ્રમના પુસ્તક વેચાણ વિભાગમાં જઈએ છીએ.

પૂ. માના જપ હવે પૂરા થયા જણાય છે. એટલે અમારા માંના જયાએનને પૂ. મા-યોગી કથામૃત ગુજરાતી કે An Autobiography of a yogi-(અંગ્રેજીમાં) એમના ભાઈ માટે ખરીદવા સૂચના આપે છે. અમારામાંના કેટલાંક શ્રેણી પુસ્તકોની ખરીદી કરે છે. પછી આવીને અમે અમારા વાનમાં ગોકવાઇએ છીએ. બહાર નીકળતાં પહેલાં એ આશ્રમની ઈમારત, ધ્યાનની જગા, ટેનિસકોર્ટ ને દૂર દૂર સુધી દેખાતો અકાટ સાગર બધું અમે આંખો વડે અમારા અંતરના ભંડારમાં ભરી દઈએ છીએ. એ આશ્રમની પદ્મલિને-દર-વાજમાંથી બહાર નીકળતાં-તેમજ ફરી એકવાર ભારતના એ અનોખા સંત પરમહંસ શ્રી યોગાનંદજીને મનોમન વંદન કરી લઈએ છીએ. ઝડપથી અમારું વોન પર્વતના એ વાંકા-ચૂંકા ઢાળો વટાવી, શહેરની ધમાલિયા સડકો પર ઢોડતું થઈ જાય છે. વાનની ખારીમાંથી ડોકિયું કરી અમે પર્વત પરના એ આશ્રમનું દર્શન કરી, એના બહારના ભાગનું સૌંદર્ય નીરખી લઈએ છીએ. બહારથી પણ એ રમણીય ને ચિત્તાકર્ષક તો લાગે છે જ.

(ક્રમશઃ)

વિષયોની નાનકડી વાસના પણ શાંતિના સૂર્યને ઉગવા દેશે નહિ.

ખીજ માણસોની રૂબરૂમાં તમારા પુત્ર, પુત્રી, ભાઈ, પત્ની, નોકર યા તમારાથી નીચી કક્ષાના કોઈપણ માણસનું અપમાન ન કરવું.

સહજવસ્થા

કમલ સુધાર

સહજરૂપે સમાધિદશા રહે તેને સહજવસ્થા કહે છે. સંત કબીરદાસ કહે છે :

સાધો સહજ-સમાધિ ભલી;

ગુરુ પ્રતાપ જા દિન તે' ઉપજી દિન-દિન બદત ચલી.

સહજ-સમાધિ દિવ્ય છે. ગુરુકૃપાથી એકવાર કુંડલિની શક્તિ જાગૃત થઈ જતાં પછી તે શક્તિ સહસ્રારમાં શિવ સાથે મળે છે. ને સાધકનો જીવ-ભાવ ટળે છે. તે શિવસ્વરૂપ બને છે. અને સહજ-સમાધિદશામાં રહે છે. પુલ્લી આંખે તે સર્વત્ર પરમાત્મ દર્શન કરે છે. એને આ માટે કોઈ પ્રયત્ન કરવો પડતો નથી. સહજરૂપે એ ભગવદ્ભાવમાં સ્થિર રહે છે. ગુરુકૃપા દ્વારા સાધક જ્યારે પોતાના સત્ય સ્વરૂપનો, આત્મ-સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરી લે છે ત્યારે તે હંમેશાં સહજ-વસ્થામાં રહે છે. હાલતાં, ચાલતાં, ખાતાં, પીતાં, ઊઠતાં, બેસતાં વ્યવહારની સમગ્ર ક્રિયાઓ કરતાં સાધકનું મન પરમાત્મામાં સ્થિર રહે છે. એનું મન સમત્વ ધારણ કરેલું રહે છે. આ જે પરમાત્મા-પરબ્રહ્મ છે તેને ગુરુકૃપાથી જાણી શકાય છે.

કઠણ સાધનાઓ તથા પ્રયત્નોથી જે સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે તેનાથી મનને પેલે પાર પરમાત્મ પ્રદેશમાં જઈ શકાતું નથી કેમકે સાધનાઓ અને એવાઓ મનના પ્રભાવ ક્ષેત્રની અંતર્ગત હોય છે. જે પ્રાપ્તિ મનદ્વારા થાય છે તે મનુષ્યને મનની પેલે પાર લઈ જઈ શકતી નથી. જે ચીજ આપણને

આપણા પોતાના પ્રયત્નથી મળે છે તે આપણાથી મોટી નથી હોઈ શકતી.

કેનોપનિષદ્દકાર કહે છે. :

યત્ મનસો ન મનુતે યેનાહુર્મનોમત્સ ।
તદેન બ્રહ્મ ત્વં વિચિનેદં યદિદ મુપાસતે ॥ ૧-૫

અર્થાત્ જે મન દ્વારા વિચારી શકાતું નથી, પણ જેના વડે મન વિચારે છે; વસ્તુતઃ તેજ બ્રહ્મ છે. જે લોકો અહીં જેની ઉપાસના કરે છે તે બ્રહ્મ નથી.

યત્ ચક્ષુષા ન પશ્યતિ, યેન ચક્ષુષિ પશ્યતિ ।
તદેવ બ્રહ્મત્વં વિચિ નેદં યદિદ મુપાસતે ॥ ૧-૬

અર્થાત્ જેને આંખ વડે જોઈ શકાતું નથી; પણ જેના કારણે આંખ જુવે છે; વસ્તુતઃ તેજ બ્રહ્મ જાણો. જે લોકો અહીં જેની ઉપાસના કરે છે તેને નહીં.

ન તત્ર ચક્ષુરાચ્છતિ; ન વાક્ષાચ્છતિ નો મનો ।
ન વિમો ન વિજ્ઞાનીમો યથૈ તદ્ અનુશિષ્યાદન્ય દેવ ૧-૩

અર્થાત્ ત્યાં દૃષ્ટિ નથી પહોંચતી; વાણી નથી પહોંચતી; મન નથી પહોંચતું; આપણે તેને જાણતા નથી, અને જાણી શકતા નથી; પછી તેને વિષે કેવી રીતે શીખવી શકાય. તે બ્રહ્મ છે.

આ પરબ્રહ્મને પરિશ્રમ વડે પ્રાપ્ત કરવું કઠણ છે. પણ ગુરુકૃપાથી તે સહજરૂપે પ્રાપ્ત થાય છે.

સહજ સમાધિની અવસ્થા કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે
(અનુસંધાન પાના ૪૯ ઉપર)

ભારતમાં પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીના જન્મદિનની ઉજવણી

-તંત્રી

પ. પૂ. માશ્રી સર્વેશ્વરીનું જન્મસ્થાન કપુરા છે. આ વર્ષે પૂ. મા ભારતના લકતો વચ્ચે નથી. તેઓ અમેરિકાની યાત્રા ઉપર છે. એટલે લોસ એન્જેલેસમાં તેમનો જન્મદિન વિદેશના લકતોએ ધામધૂમથી-પૂ. માની ઉપસ્થિતિમાં ઉજવ્યો. એમને માટે એમના જીવનનો એ ધન્ય ને વિરલ દિવસ બની ગયો-૧૩ નવેમ્બર, ૧૯૮૮.

પરંતુ ભારતમાં વસતા સાધકભાઈ બહેનોએ પણ એમના જન્મસ્થળના ભાવિક પરિવારના સભ્યોના આમંત્રણને માન આપી કપુરા ગામે ઉજવ્યો. ગુજરાતનાં વિવિધ શહેરો તેમજ મુંબઈથી પધારેલા અહીંસા ઉપરાંતના સાધક ભાઈબહેનોની વ્યવસ્થા પૂ. શ્રી તેમજ પૂ. માના અનન્ય લકત શ્રી ઈશ્વરભાઈ લકત(પરમાર્થી)ની દોરવણી નીચે-ગામના ભાવિક બહેનોને ત્યાં ઉતારા તેમજ રહેવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી.

તા. ૧૨ નવેમ્બરના રોજ રાત સુધીમાં આવનાર સહુ સાધકો માટે ખીચડી, કઢી ને શાકનું ભોજન શ્રી ઈશ્વરભાઈને ત્યાં તૈયાર રાખવામાં આવેલ.

પૂ. માના જન્મદિવસે ગામ વચ્ચે નવા બંધાયેલ ગોપાલ હોલમાં-મિશાન ભોજન સાડાત્રણસો જેટલા ભાઈબહેનોને બપોરે પીરસાયું. સહુએ ખૂબ તૃપ્તિ અનુભવી.

કાર્યક્રમનો પ્રારંભ વહેલી સવારે પૂ. મા તેમજ પૂ. ગુરુદેવ શ્રી યોગેશ્વરજીનાં સ્વરૂપોની વેદોક્ત પૂજાથી કરવામાં

આવ્યો. શ્રી ઈશ્વરભાઈ અને એમનાં ધર્મપત્ની માણીબેનના હસ્તે આ પૂજન કરવામાં આવ્યું.

તે પછી પૂ. માના જીવન ઉપર શ્રી ઈશ્વરભાઈ પરમાર્થીએ રચેલ પ્રભાતિયા અને ધૂનને શ્રી સુશીલાબેન ભક્તે સરસ સુરીલા કંઠમાં ગાયાં, તેની અસર સમગ્ર વાતાવરણ ઉપર છવાઈ ગઈ.

તે પછી પૂ. માના જીવનના આધ્યાત્મિક પાસા ઉપર શ્રી ઈશ્વરભાઈ રામભાઈ ભક્ત, પ્રો. શ્રી શશિકાન્ત કૌન્દ્રેકટર તેમજ શ્રી બાબુભાઈ વોરાએ વ્યક્તવ્ય આપ્યું. અધ્યાત્મના તંત્રી શ્રી નારાયણભાઈ જાનીએ પૂ. માની વિદેશયાત્રાની આધ્યાત્મિક અસરો-વ્યક્તિઓનાં જીવન પરિવર્તનનાં ઉદાહરણો સાથે વર્ણવી.

આ પ્રસંગે પૂ. માના લોસ એન્જેલેસમાં અમેરિકાના ભક્તસમાજ તરફથી કરવામાં આવેલ સન્માન સમારંભની તેમજ કેનેડાના સાધકો સાથેની નાયત્રા-ફેલ્ડસની યાત્રાની વિડિયો કેસેટો ચાર કલાક દેખાડવામાં આવી. ખાસ વ્યવસ્થાને લીધે ગામના ટી. વી. ઘરાવતાં બધાં ઘરામાં તે જોઈ શકાઈ હતી. ઇંગ્લેન્ડના રંગી શહેરના કલ્યાણ પ્રાર્થના મંદિરના અગ્રગણ્ય કાર્યકર શ્રી અંબાલાલભાઈ મિસ્ત્રીની ભારતમાંની ઉપસ્થિતિનો લાભ લઈ, તેઓએ પૂ. માના રંગી ખાતેના સત્સંગના કાર્યક્રમોની છાપ સરસ રીતે ટૂંકમાં વર્ણવી. શ્રી નારાયણભાઈ જાનીએ શ્રી અંબાલાલ-ભાઈના ધાર્મિક જીવનનો પરિચય આપ્યો.

આ પ્રસંગે સમગ્ર ગામનાં ભાઈ બહેનોએ ઉજવણીમાં ઉત્સાહભેર ભાગ લીધો.

—*—

પ્રભાતિયું

માનવું હોય તો માનજો મારી વાત બધાં બહેનભાઈ રે.
વિશ્વાસે મા સર્વેશ્વરીની વાણી ઉર સમજાય રે,
યોગેશ્વરનું શરણું લે તેનો, ખેડો પાર જ થાય રે.
એની કૃપાથી લાગે અશક્ય તે પણ શક્ય થાય રે,
સર્વ સમર્પણ કરી જુઓને, જુઓ પછી શું થાય રે !
ખાલી વાત કર્યાથી ન વળતું અનુભવથી સમજાય રે
અદકો હિસાબી સહુથી જુદો ઋણ ચૂકવતો જાય રે,
ખેવડું આપ્યા વિના કદિ ના તેનાથી રહેવાય રે
સિદ્ધ પુરુષો લેતા જગથી છોડી કાય વિદાય રે
તેથી માનવું એમ કદિ ના તેમનાથી શું થાય રે !
સ્થૂળ કાયા જે કરી શકે ના તે કરે સૂક્ષ્મ કાય રે.
સેવા યજ્ઞ કરે સદાથે થયા વિદેહ છતાંય રે.
પરિચય દીધો પરમાર્થીને પ્રેરણા પિયૂષ પાઈ રે,
ધૂન જગાડી નામ સ્મરણની ગુરુનો મહિમા ગાઈ રે.

—પરમાર્થી

પ્રાર્થના સંલગાઇ

લે. કલ્યાણ

ગુરુદેવ શ્રી યોગેશ્વર પ્રભુ સાથે દક્ષિણ ભારતની યાત્રા કરતાં કરતાં અમે તા. ૧૭-૧-૭૮ ને મંગળવારને રોજ પ્રસિદ્ધ તીર્થધામ પંઢરપુરની યાત્રાએ આવી પહોંચ્યા. પંઢરપુર ચંદ્રભાગા નદીના પવિત્ર તટ પર વસેલું છે. અહીં ભગવાન પાંડુરંગનું પ્રસિદ્ધ મંદિર આવેલું છે. દક્ષિણ ભારતના પ્રભુના લાડીલા ભક્તો—તુકારામ, નામદેવ, એકનાથ તથા ભક્ત પુંડરિકતું આ પ્રેરણાધામ અને લીલાધામ છે.

જ્યારથી પ્રભુ સાથે દક્ષિણ ભારતની યાત્રાનો પ્રારંભ થયો ત્યારથી મારા મનમાં પ્રાર્થના ચાલતી રહી હતી કે પ્રભુની નાની એવી સેવાનો લાભ મળી જાય તો મારું. પંઢરપુરમાં અમારો ઉતારો ચંદ્રભાગા નદીને કિનારે આવેલી ધર્મશાળામાં હતો.

દરરોજના નિયમ પ્રમાણે સાંજે ગુરુદેવ પ્રભુના સાંનિધ્યમાં સત્સંગ સભા મળી. ધ્યાન પછી આત્મકથાતું વાંચન થયું. ગુરુદેવ પ્રભુ અને પૂ. માએ સ્વરચિત ભજનો સંલગાવ્યાં. ભજનનંદમાં રૂબવાનો એ અદ્ભુત અવસર હતો. સત્સંગ સભા પછી પ્રભુએ જાહેર કયું કે આવતી કાલે સવારે ચંદ્રભાગામાં સ્નાન કરવા જઈશું. જેમને પણ આવવાની ઈચ્છા હોય તેઓ સવારના સાત વાગ્યે તૈયાર રહે. આ જાહેરાતથી મને તો ખૂબ આનંદ થયો. રાત્રે સૂતી વખતે પ્રભુને ખૂબ આતુરતાપૂર્વક પ્રાર્થના કરી. પ્રભુની નાનકડી સેવા કરવાની તમન્નાથી પ્રાર્થના તીવ્રતમ બની.

સવારે ઉઠતાંની સાથે જ એજ પ્રાર્થનાના ભાવો અંતરમાં ઉભરાવા લાગ્યા કે હે પ્રભુ, આજે જરૂર કૃપા કરજો! કંઈ નહીં તો આપનાં વસ્ત્રો ધોવાની નાનકડી સેવા તો આપશો જ. પ્રભાતે પ્રભુનાં પુનિત દર્શન કર્યાં ત્યારે શ્રી ચરણકમળોમાં પણ એજ ભાવ વહી રહ્યો.

સવારે જ્યારે પ્રભુ સાથે યાત્રીઓ સ્નાન કરવા ચાલ્યા ત્યારે રસ્તામાં પણ એજ પ્રાર્થના અંતઃકરણપૂર્વક ચાલતી રહી. કોણ જાણે કેમ પણ આજે પ્રભુની સેવા મળશે જ એમ ધારી વસ્ત્રો ધોવા માટે વધારાનો સાબુ તથા ગળી પણ સાથે લીધાં. ઘાટ પર પહોંચી સહુ કોઈ પ્રભુની સંગાથે સ્નાન કરવા લાગ્યા. હું ત્યાં ઘાટ પર જિભો રહી સતત પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. મારું સમગ્ર ધ્યાન ગુરુદેવ પ્રભુ પર કેન્દ્રિત હતું. જાહેરમાં સ્નાન કરતા પ્રભુતું આ પ્રથમ દર્શન હતું. તેમના શ્રીઅંગના સ્પર્શથી ચંદ્રભાગા પણ જાણે પાવન થઈ રહી! થોડીવારમાં યાત્રિકો સ્નાનથી પરવારી બહાર આવવા લાગ્યા. ગુરુદેવ પ્રભુ પણ હવે તો ચંદ્રભાગાની બાથમાંથી બહાર આવી રહ્યા હતા. હું તો હજી ત્યાં જ સ્નાન કર્યા વગર ઉભો હતો.

પ્રભુએ બહાર નીકળી ખાદીના ટુવાલથી શરીર લૂંછવા માંડ્યું. પછી વસ્ત્રો બદલી ભીતું પંચિયું હાથમાં લીધું. મારું બધું જ ધ્યાન ગુરુદેવની સ્નાન પછીની તમામ ક્રિયાઓ પર લાગ્યું હતું. થોડીવાર માટે આસપાસની દુનિયા પણ ભૂલાઈ ગઈ. પંચિયું હાથમાં લીધા પછી શું કરશે? સ્વયં ધોઈ નાંખશે કે સેવા આપશે એવી દ્વિધા ચિત્તમાં ચાલતી રહી. ખૂબ આશ્ચર્ય વચ્ચે પ્રભુ પંચિયું હાથમાં લઈ મારા તરફ ફર્યા અને પગલાં પણ ઉપાડ્યાં. મારા હૃદયના ધબકારા વધી

ગયા. આનંદમાયા એ ઘળકારો ચૂકી તો નહિ જાયને એવો હર્ષનો અતિરેક હૃદયમાં છવાઈ ગયો. હું છેક દૂર ઊભો હતો. અરધેથી પ્રભુ પાછા તો નહીં ફરી જાયને એવી આશંકા થવા લાગી. વળી બીજા કોઈને સેવાનો લાભ આપી દે તો! હરિની ઈચ્છા બળવાન છે. આ ગડમથલમાં અટવાયલો હું બહાર આવું તે પહેલાં તો ગુરુદેવ પ્રભુ તદ્દન નજીક આવી ગયા. હાથમાં એવું ને એવું ભીનું પંચિયું હતું. ત્યાં તો પ્રભુ તદ્દન સમીપે આવીને ઊભા રહ્યા. જીવનમાં પહેલી જ વખત ગુરુદેવનું અંગત સાંનિધ્ય હતું. મારા જેવી નાનકડી કમળ કળી તરફ એ પરમાત્મારૂપી સૂર્યનું પ્રથમ કોમળ ને સુભગ કૃપાકિરણ હતું. એ કૃપાસિંધુ ભગવાન મધુર હાસ્ય વેરતા બોલ્યા : “આ લો, તમને આપું છું. આમ તો હું મારા કપડાં ભાતે જ ધોઈ નાખું છું.” હું મારું અસ્તિત્વ ભૂલી ગયો. એ કૃપાવાણી સાંભળતાં રોમ-રોમ પુલકિત થઈ ઊઠ્યાં. હું અવાફ થઈ ગયો. આશ્ચર્ય-મુગ્ધ એ અવસ્થામાં મેં પંચિયું હાથમાં લીધું. એ સ્પર્શ પણ અદ્ભુત હતો. વિદાય લેતા પ્રભુએ પૂંઠ ફેરવી ને બોલ્યા : “અમે ઉતારા પર જઈએ છીએ. તમે શાંતિથી ધોઈને આવજો.”

પ્રભુની કૃપાથી પુલકિત બનેલો હું અંદ્રલાગાના તટ પર પંચિયું મસ્તકે લગાડી ભગવાન સૂર્યનારાયણને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો, “હૈ પ્રભુ! તમારી સાક્ષીમાં ગુરુદેવે કૃપા વરસાવી તો તેને અનુકૂળ થવા મારામાં જરૂરી સામર્થ્ય પૂરો.”

પછી પ્રભુનું પંચિયું ધોવા બેઠો પણ મારી હાલત તો ગુદી જ થઈ ગઈ. એ પંચિયે જ મને ધોઈ નાખ્યો. મારા

અનેક જન્મોના મેલ એ કૃપાવારિથી ધોવાઈ રહ્યા હતા તેના એકમાત્ર સાક્ષી ભગવાન સૂર્યનારાયણ જ હતા! અદ્ભુત આનંદની એ અવસ્થામાં એક કલાક કર્યા પસાર થઈ ગયો તેનું ભાન ના રહ્યું! મારી પ્રાર્થનાના બળ કરતાં મને એ કરુણાસિંધુ કૃપાગુદેવના સામર્થ્યમાં વિશેષ શ્રદ્ધા હતી ને છે. આજે પણ એ કૃપા મા બનીને વરસાવી રહ્યા છે!

(ટાઇટલ ૨ નું અનુસંધાન)

૨૫ આચાર્ય શ્રી જાદવજીભાઈ વી. પટેલ, શક્ત શનાળા, મોરળી.

૩૫ શ્રી કંચનલાલ મ. પટેલ, મુંબઈ (શીપ ઉપરથી).

૧૧ શ્રી હસમુખભાઈ જમનાદાસ બાટવીઆ, રાજકોટ.

૨૫ શ્રી રમેશભાઈ આર છાયા, વડોદરા.

૨૧ શ્રી કાન્તિભાઈ ભીમજીભાઈ પરીખ, વડોદરા શ્રી દર્શનના જન્મદિન નિમિત્તે.

૫૧ શ્રી માધવભાઈ જાદવભાઈ પટેલ, વડોદરા.

૫૧ શ્રી અજયભાઈ ગોરધનભાઈ કલોલા, રાજકોટ. પુત્રીના જન્મ નિમિત્તે.

૧૧ શ્રી બાલમુકુન્દ શ્રોફ, મોરળી.

૨૧ શ્રી પરેશકુમાર એમ. ત્રિવેદી, વડોદરા. ચિ. તન્મયના જન્મદિન નિમિત્તે.

૨૧ શ્રી સુધીરભાઈ ઈશ્વરભાઈ દેસાઈ, અમદાવાદ. વિદ્યા-બેનની સ્મૃતિમાં.

૫૧ શ્રી હરસુખરાય ગંગાશંકર પંડ્યા, રાજકોટ. પુત્ર હિતેશકુમાર અને પુત્રી ધર્મિષ્ઠાના જન્મદિન નિમિત્તે.

શુભ પ્રસંગનાં વધામણાં ઇન્દિરા વિકાસપત્ર

* આપના સ્વજનો સર્ગાસંબંધીઓ સહુ કોઈ મિત્ર-મંડળને શુભ પ્રસંગે શુભેચ્છાઓ પાઠવે ઇન્દિરા વિકાસપત્રની ભેટ સાથે	* રૂ. ૧૦૦ ઉપરાંત રૂ. ૨૫૦, ૫૦૦, ૨.૫૦૦માં ખરીદો ઇન્દિરા વિકાસપત્ર : પાંચ વર્ષે બમણા
* આ તો ભેટની ભેટ બચતની બચત	* સંસ્થાઓ ગ્રામજનો નાગરિકો ટ્રસ્ટો : સૌને માટે રોકાણની અમૂલ્ય તક.
* ભેટ-સોગાહના વધામણા : પાંચ વર્ષે બમણા : વાર્ષિક ૧૪.૮૭% ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ : એટલે વાર્ષિક ૨૦ ટકા સાફ વ્યાજ ઉપજે.	* કોઈપણ ખરીદો, કોઈપણ વટાવે.

—અધિક મુખ્ય સચિવ,
નાણાં વિભાગ ગુજરાત રાજ્ય.

સોના કરતાં સોનેરી
ઇન્દિરા વિકાસપત્ર-પાંચ વર્ષે બમણાં

ધારયતે અનેન સંસાર इति धर्मः ।

ભૂપતરાય મો. ઠાકર 'ઉપાસક'

(જેનાથી આ સંસારની ધારણા (સ્થિરતા) થાય છે તે ધર્મ છે)

આપણો આદિ સ્વભાવ સંઘર્ષથી ઘડાયેલો છે. માનવ વિકાસનું આ એક લક્ષણ છે. સંઘર્ષ થાય તો હાર-જીત, સફળતા-નિષ્ફળતા પણ હોય જ. માનવ હંમેશા સંઘર્ષમય જીવન જીવતો આવ્યો છે. સંઘર્ષના કૃળ સ્વરૂપ હંમેશા જીત જ મળતી નથી, હારનો ભય પણ હોય. આ ભય-માંથી બચવા માટે માનવીએ સૌ પ્રથમ કોઈનીય સહાય તો માગી જ હશે ને ? ભયમાંથી મુક્તિ અપાવનારની માણસે પોતાની સમજ મુજબ (કાલાં-વાલાં) વંદનાય કર્યા હશે ! ઉપકારનો ભાવ અનુભવ્યો હશે અને આભાર માન્યો હશે !

હિંસક પશુઓથી બચાવનાર અને ખોરાકને પોચો-સ્વાદિષ્ટ બનાવનાર અગ્નિનો, અંધકાર અને ભયથી રક્ષા કરવા માટે સૂર્યનો, જીવન ચલાવનાર પવનનો, રહેઠાણની સુવિધા આપનાર પૃથ્વીનો, વિશાળ આકાશનો, જીવન ટકાવવા મદદ કરનાર જળનો માનવીએ ઉપકાર માન્યો હશે, વંદન-સ્તુતિ કર્યા હશે. પોષક અને રક્ષક તત્ત્વોને મનુષ્યે 'દેવ' તરીકે આરાધ્યા હશે !

ભય અને સંઘર્ષને ટાળવા માટે ભક્તિ અને ભક્તિના નિયમ, આદેશ-ઉપદેશ તે જ ધર્મ બન્યો હશે. ધર્મ આપણા જીવનમાં આ રીતે પ્રવેશ્યો હોય. ધર્મના પણ નીતિ-નિયમો,

આચાર-વ્યવહાર, પૂજા-અર્ચન, સ્તુતિ-વંદના આપણા જીવનમાં ઘૂંટાવા લાગ્યા હોય. પરાયા પ્રત્યે, જીવ માત્ર પ્રત્યે, પ્રકૃતિ પ્રત્યે પોતાના વ્યવહારની બાજપોથી તે આપણા વેદ-ઉપનિષદ્. ધર્મના નિયમ-પાલનથી માનવી કોમળ, સહૃદયી પ્રેમાળ, ઉદાર અને વિનમ્ર બનતો ગયો હોય. તેની હિંસક-વૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ પર નિયમન આવતા ગયા હોય અને જીવનને સુસંસ્કૃત, નિયમાધીન બનાવતા બનાવતા 'મહા-માનવ'ની કક્ષા સુધી પહોંચ્યો હોય એ સ્વાભાવિક લાગે છે.

ધર્મ અને ભક્તિ માનવમનમાં ઘનીભૂત થાય ત્યારે તે શ્રદ્ધા બને છે. શ્રદ્ધા માનવમાત્રની અંગત અનુભૂતિ અને સમજદારી છે. શ્રદ્ધા એ ભક્તિની ઘૂંટાયેલી હકિકત છે. શ્રદ્ધા દૃઢ થાય ત્યારે આત્મવિશ્વાસ વધે છે. નિર્ભયતા પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મ, ભક્તિ અને શ્રદ્ધા દ્વારા, જીવમાત્ર તરફ સદ્ભાવ અને સમભાવ તેમજ ઉત્તમ વ્યવહાર જળવાવા લાગે છે. શાંતિ અને વિશ્વાસ તરફનો આ અભિગમ છે. શ્રદ્ધા શાંતિ આપે છે. શ્રદ્ધા ચિંતન આપે છે.

ધર્મ હંમેશા માનવ માનવ વચ્ચે વિશ્વાસ જન્માવે છે, સદ્વ્યવહારની શીખ આપે છે. માનવના શારીરિક, માનસિક વિકાસની સાથે આધ્યાત્મિક અને વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાન પણ વિકસ્યું. માનવ પૂર્ણ માનવ બન્યો. વા-નરમાંથી પૂર્ણ નર બન્યો. વિજ્ઞાનનું જ્ઞાન આધ્યાત્મિક બને તો 'વિશ્વશાંતિ'ની ક્ષણો દૂર રહી જ ન શકે. ધર્મ જીવન છે, જીવન માટે છે અને જીવન દ્વારા જ ધર્મ છે. ધમકતા જીવનનું નામ ધર્મ અને ધર્મ દ્વારા જ જીવન ટકે છે. વિશ્વ ટકે છે. વિશ્વાસ ટકે છે.

ધર્મ દ્વારા માનવની વિકૃતિ દૂર થાય છે. માનવ સાવ પ્રવાહી બને છે. અહંકાર ઘટે છે કે નિર્મૂલ થાય છે. ધર્મનું

સાંસારિકરૂપ તે સમાજવિદ્યા કે નાગરિકશાસ્ત્ર છે. આપણા પૂર્વજોએ પાળેલા ધર્મના નિયમો તે આપણા ઇતિહાસ છે. પ્રકૃતિ અને પરિસ્થિતિને અનુકૂળ થવાનો આદેશ ઇતિહાસ દ્વારા મળે છે.

આમ ધર્મ ત્રણેય કાળમાં માનવનો માર્ગદર્શક બને છે. ધર્મની ઊં...ડી સમજદારી તે આધ્યાત્મિક સમજદારી છે; સમજદારીથી શ્રદ્ધા દૃઢ થાય છે અને શ્રદ્ધા દ્વારા જ આત્મ-શક્તિ કેળવાય છે. આત્મશક્તિ કેળવાય પછી નિર્ભયતા અને નિર્ભયતાના કારણે માનવ સંપૂર્ણ સંસ્કારી, ઉદાર, વિશાળ અને વિશ્વાસુ બને છે. ધર્મ માનવને એક પિતાના સંતાનની જેમ જીવવા પ્રેરે છે. આમ આદિમાનવ અને આદિસ્વભાવ ધર્મના સંસર્ગે, સત્સંગના સ્પર્શે મહાન બની શકે છે.

ધર્મ આપણને બાળવે છે. ધર્મ ધરતીને ટકાવે છે. ધર્મ દ્વારા જીવ માત્ર તરફ સ્નેહ વધે છે. લયમાંથી જન્મેલો ધર્મ માનવને સંપૂર્ણ નિર્ભય બનાવે છે. સૌથી મોટો ધર્મ તે 'માનવ ધર્મ' છે. આ 'માનવ ધર્મ' સુધી પહોંચવા માટે-આપણા શાસ્ત્રો, વેદો, ઉપનિષદો, પુરાણો આપણને માર્ગદર્શક બને છે. સંતો, મહંતો, યોગીઓ, ઋષિઓ, સાધુઓ આપણા સહાયક બને છે. આપણને મહાન બનાવવા માટે તેઓ ઉપકારક બને છે.

સર્વ દુઃખનું મૂળ કારણ— સ્વરૂપનું અજ્ઞાન

હિંમતભાઈ રાવલ

દેહ અથવા શરીરનું ખીલું નામ લોગાયતન છે. સુખ-દુઃખને લોગવવાનું આયતન એટલે આશ્રય સ્થાન. શરીર છે ત્યાંસુધી સુખ-દુઃખ રહેવાનાંજ. સુખ-દુઃખથી છૂટવા શરીર રહિત થવું પડે. અશરીરી બનવું પડે. મતલબ કે જન્મ-મરણથી છૂટવું પડે. જેને નિર્વાણ કે મોક્ષ કહીએ છીએ.

તો હવે પ્રશ્ન થાય કે શરીરથી કેમ છૂટાય ? આ માટે શરીર મળવાનું કારણ જાણવું જોઈએ. એ કારણ છે-સુખ-દુઃખનો લોગવટો. જ્યાં સુધી પ્રારબ્ધમાંથી સુખ-દુઃખનો લોગવટો ન ભૂંસાય; ત્યાં સુધી શરીર મળવાનુંજ, એ સુખ-દુઃખનો લોગવટો ભૂંસાય, તો શરીરથી છૂટાય. તો આ માટે સુખ-દુઃખની ઉત્પત્તિનું કારણ જાણવું જોઈએ. આ સુખ-દુઃખ શાથી ઉત્પન્ન થાય છે એ જાણવું જોઈએ. શાઓ કહે છે કે સુખ-દુઃખની ઉત્પત્તિનું કારણ છે-પૂણ્ય-પાપ. પૂણ્યસ્ય ફલં મુખમ્ । પાપસ્ય ફલં દુઃખમ્ । પૂણ્યનું ફળ સુખ છે. પાપનું ફળ દુઃખ છે. આ પૂણ્ય-પાપથી બચીએ તો એના ફળ સ્વરૂપ સુખ-દુઃખની ઉત્પત્તિ અટકે. તો આ સુખ-દુઃખના કારણરૂપ પૂણ્ય-પાપથી કેમ બચાય ? આ માટે પૂણ્ય-પાપ શાથી થાય છે ? એ જાણવું જોઈએ. પૂણ્ય-પાપની ઉત્પત્તિનો હેતુ શુભ-અશુભ કર્મ છે. શુભ કર્મનું ફળ પૂણ્ય છે. અશુભ કર્મનું ફળ પાપ છે. જ્યાં સુધી શુભ-અશુભ કર્મો આપણાથી થતાં રહેશે, ત્યાંસુધી એના ફળરૂપ પૂણ્ય-પાપ થતાં રહેવાનાં.

અને એ પૂણ્ય-પાપના ફળરૂપ સુખ-દુઃખના લોગવટો માટે આ શરીર મળ્યા કરવાનું. માટે આ પૂણ્ય-પાપથી બચવા કર્મોથી (શુભ-અશુભ) છૂટવું જોઈએ.

આમ શરીરની ઉત્પત્તિના ઉત્તરોત્તર કારણો જાણવા જઈએ અને પછી એ મૂળ કારણનોજ નાશ કરીએ. મૂળ કારણનેજ મીટાવી દઈએ તો એના ફળરૂપ કર્મનો નાશ થાયજ. જેમ ધરતીમાંથી ઊગેલ અંકૂરને માત્ર ઉપર ઉપરથી ચૂંટી લઈએ તો એ અંકૂર ફરી ફૂટવાનોજ. પરંતુ એ અંકૂરનું મૂળ કારણ-ધરતીમાં ધરખાઈને પડેલ ખીજનોજ નાશ થઈ જાય; તો એ અંકૂર ફરી નહિ ફૂટે. એમ આ શરીરની ઉત્પત્તિનું ઉત્તરોત્તર મૂળ કારણ જાણી એ મૂળ કારણનોજ નાશ થઈ જાય તો આ શરીરની ઉત્પત્તિ સંભવે નહિ.

ઉપર જોયું એ પ્રમાણે શરીરની ઉત્પત્તિનું ઉત્તરોત્તર કારણ શુભ-અશુભ કર્મો છે. તો આ કર્મોથી અટકવા; એ કર્મો શાથી થાય છે; કેાણ કરાવે છે ? એ જાણવું જરૂરી બને છે. વિચારતાં સમજાય છે કે-શુભ-અશુભ કર્મોના પ્રેરક ચિત્તમાં પડેલા શુભ-અશુભ સંસ્કારો છે. ચિત્તમાં પડેલા રાગ-દ્વેષ-જન્ય સંસ્કારો છે. સંસ્કારો અનુસાર કર્મ થાય છે. કર્મ અનુસાર સંસ્કાર દેહ થાય છે, આમ કર્મ અને સંસ્કાર અરસ્પરસ સાધક બને છે. તો હવે આ શુભ-અશુભ અથવા રાગ-દ્વેષજન્ય સંસ્કાર ચિત્તમાં પડવાનું કારણ શું ? એ વિચારીએ. ચિત્તમાં અથવા મનમાં જ્યાં સુધી લેહણુદ્ધિ છે; ત્યાંસુધી આ રાગ-દ્વેષજન્ય સંસ્કાર રહેવાના. હું-તું, મારું-તારું, સારું-નરસું, અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ-આ લેહ એજ રાગ-દ્વેષના જનક છે. મારામાં રાગ થાય; તારામાં દ્વેષ થાય. સારામાં રાગ, નરસામાં દ્વેષ. અનુકૂળમાં રાગ; પ્રતિકૂળમાં

દ્રેષ થાય છે. તો આ રાગ-દ્રેષ ટાળવા લેહબુદ્ધિ ટાળવી જોઈએ. આ માટે લેહબુદ્ધિ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ બાણુવું જોઈએ. આ લેહબુદ્ધિનું કારણ છે અજ્ઞાન. અજ્ઞાનજ બધા લેહ ઉભા કરે છે. અજ્ઞાન છે ત્યાંસુધી માર્-તાર્, સાર્-નરસુ; અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ આદિ લેહ રહેવાના. અને લેહ છે ત્યાંસુધી રાગ-દ્રેષ રહેવાના. જો લેહબુદ્ધિનું કારણ અજ્ઞાન ટળે તો લેહબુદ્ધિ જાય. તો પછી આ અજ્ઞાનનું કારણ શું હશે? જવાબ છે કે-અજ્ઞાનનું કોઈ કારણ નથી. અજ્ઞાન અનાદિ છે. આદિ હોય એનું કારણ સંભવે. અનાદિનું કારણ ન હોય. આમ અજ્ઞાન અનાદિ છે; પરંતુ સાન્ત અનાદિ છે. એટલે કે એનો અંત છે. એનો નાશ છે. આ અજ્ઞાનનો અંત આવે અથવા શરીરની ઉત્પત્તિનું મૂળ કારણ આ અજ્ઞાન નાશ પામે તો એના કાર્યરૂપ શરીરની ઉત્પત્તિ અટકે. મતલબ કે જન્મ-મરણ મટે. અથવા બધા દુઃખનો નાશ થાય.

તો હવે એ બાણુવું જરૂરી બને છે કે આ અજ્ઞાન કેમ ટળે? કોઈ પ્રશ્ન કરે કે અંધકાર કેમ જાય? તો જવાબ છે કે પ્રકાશ થાય તો અંધકાર જાય. એમ જો જ્ઞાન થાય તો અજ્ઞાન જાય. જ્ઞાન એટલે પોતાના વાસ્તવિક સ્વરૂપનું ભાન થવું. અને અજ્ઞાન એટલે સ્વરૂપની વિસ્મૃતિ થવી. સ્વરૂપને ભૂલ્યા છીએ એજ આ બધા દુઃખોનું કારણ છે. જો પોતાના સ્વરૂપનું ભાન થાય તો પરમસુખની પ્રાપ્તિ તથા સર્વ દુઃખોનો નાશ બને.

અનાદિ કાળ અથવા અનંત જન્મોથી આપણે આપણા શરીર, ઇન્દ્રિય, પ્રાણ, મન-બુદ્ધિ આદિમાં આપણા સ્વરૂપનો અધ્યાસ કરી બેઠા છીએ. હું શરીર, ઇન્દ્રિય, પ્રાણ, મન આદિ છું એમ માની બેઠા છીએ. અને એમના ધર્મો આપણા

વાસ્તવિક સ્વરૂપ આત્મામાં આરોપી સુખી-દુઃખી થઈ રહ્યા છીએ. જો જીવને સમજાય કે હું દેહ, ઇન્દ્રિય, પ્રાણ, મન કે બુદ્ધિ આદિ નથી. હું તો આ બધાનો દેશ, સાક્ષી છું. માત્ર સત્, ચિત અને આનંદરૂપ કેવળ ચૈતન્ય આત્મા છું. હું શુદ્ધ છું, પુદ્ધ છું, આવું મારું વાસ્તવિક સ્વરૂપ છે. આવો દેહ નિશ્ચય થઈ જાય અને શ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસન દ્વારા અપરોક્ષ અનુભવ થઈ જાય; તો બધા દુઃખોનો અંત આવી જાય. આમ પોતાના વાસ્તવિક સ્વરૂપનું ભાન થઈ જવું એજ બધા દુઃખોમાંથી છૂટવાનો ઉપાય છે. ઋતે જ્ઞાનાત્ મુક્તિઃ ન ભવતિ । સ્વરૂપના જ્ઞાન વિના મુક્તિ નથી. દુઃખ-માંથી છૂટકારો નથી.

—*—

સાત્વિક કાર્યોરૂપી સંપતિ છેક પરલોક સુધી તમારી સાથે જ રહેશે.

IS: 10001

ઓ. ૨૫૬૬૮
ફ. ૮૭૨૨૨
૮૭૬૨૪
ધ. ૪૧૪૭૧

ખેતીની સિંચાઈ માટે વિપ્રવસનીય એન્જીન

“સત્યવાન” તથા “ચંદન”

૬, ૮ તથા ૧૦ હો. પા.

—: બનાવનાર :-

કનેરીયા એન્જીનીયરીંગ વર્કસ

ટેબર રોડ, રાજકોટ-૩૬૦ ૦૦૨

“ અનેરો સત્સંગ ”

સુમનભાઈ વ્યાસ

આમ તો હું અને મારા પત્ની મિત્રો સાથે બે વાર હરિદ્વાર જઈ આવેલાં. ત્યારે સમયની મર્યાદામાં રહી યાત્રા કરવાનું નીકળેલાં, એટલે તીર્થ દર્શન-બ્રમણ કર્યા સિવાય કંઈ વધુ લાભ થયેલ નહિ. પણ નવેમ્બર, ૧૯૮૭ માં ફરી હરિદ્વારની યાત્રા માટે પ્રસ્થાન કર્યું ત્યારે મનોમન પ્રભુને પ્રાર્થના કરેલી કે કંઈ સારો સત્સંગ અથવા કોઈ સિદ્ધ મહાત્માની વાણી સાંભળવા મળે તો સારું. અને ‘ યાદશી ભાવના યસ્ય સિદ્ધલવતિ તાદશી ’ કહ્યું છે તેમ અમારી સફલાવના ફળી.

એની વિગત કંઈક આ પ્રમાણે છે:-

એક સનેહીએ કહેલું “ હરિદ્વાર જાવ છો તો પ. પૂ. શ્રી રંગઅવધૂત મહારાજે ‘ આર્યનિવાસ ’ સંસ્થાનના એક ખંડમાં દેહ છોડેલો છે, ત્યાં તેમના દર્શન કરવા જરૂર જાણે. ” અમે શુરુવાર તા. ૧૮-૧૧-૮૭ ની સાંજે હરિદ્વાર પહોંચ્યા અને દરવખતે ‘ શુજરાતલવન ’ માં રહેતા ત્યાં રૂમ રાખી અને સમય હતો ને શુરુવાર હોવાથી પૂ. બાપજીની જગ્યાએ દર્શન કરવા ગયા. આર્યનિવાસના મેનેજર શ્રી રમેશભાઈએ પૂ. બાપજી રહેલા તે ખંડના તથા પૂ. બાપજીના દર્શન કરાવ્યા તેમજ તે બાબતની વિગતે વાત કરી. બીજે દિવસે પૂ. બાપજીની પૂજ્યતિથિ હતી. એટલે જાણીસાથી અમે કાર્યક્રમ વિષે પૂછ્યું. અને પ્રભુકૃપાથી પૂ. બાપજીની પાઠુકાઓનું પૂજન કરવાનું સફલાગ્ય પ્રાપ્ત થયું.

દરમિયાન શ્રી રમેશભાઈ સાથેની વાતમાં પ્રાતઃસ્મરણીય પૂ. સર્વેશ્વરી મા આર્યનિવાસમાંજ કેટલાક દિવસોથી પૂ. શ્રી યોગેશ્વર મહાત્માજીના ભાવિક ભક્તો સાથે પધાર્યાં છે અને રોજ સત્સંગ ચાલે છે એમ જાણવા મળ્યું. મા સર્વેશ્વરી તથા યોગેશ્વર પરિવારનો આછો પરિચય અમને તેઓએ આપ્યો. એ સાંભળી અમને આનંદ થયો, કારણ અમને તો એવું જોઈતું હતું ને ! પાઠુકાપૂજન થઈ રહ્યું છે તેની જાણ થતાં પૂ. સર્વેશ્વરી મા બધા ભક્તો સાથે દર્શન કરવા નીચેના બાપજીના ઓરડામાં પધાર્યાં. તેમના સુમધુર કંઠે શ્રી રંગ-અવધૂત બાપજીની આરતી સાંભળી. સૌ તન્મય બની ગયાં. અમને તો જાણે પૂ. બાપજી એમ ન કહેતા હોય કે ‘ આ રહ્યો સત્સંગ-દૂર જવાની જરૂર નથી. ’ એવી લાગણી અમારે હૃદયે અનુભવી.

પછી તો સત્સંગના સમયે અમે રોજ હાજરી આપવા માંડી. અમે તો નવા નિશાળીયા જેવા છતાં પ્રેમાળ અને માયાળુ ભક્તો- શ્રી કુમુદભાઈ ત્રિવેદી તથા શ્રી અનીલભાઈ ભટ્ટે અમને પૂ. મહાત્માજી તથા મા સર્વેશ્વરીની વિસ્તારથી ઓળખ આપી. વધારે તો પૂ. સર્વેશ્વરીમાનુંજ પ્રેમાકર્ષણ ! અમે શુજરાત લવનમાં ઉતરેલા. પૂ. મા કંઈક ખાસ હોય તો કહેણ મોકલે. અમારા માટે પ્રસાદ પણ સાચવીને રાખી મુકે ! અમારી આટલી કાળજી રાખવાની અમારી લાયકાત ક્યાંથી હોય ? છતાં પણ પૂ. માએ આવો અનન્ય નિર્મળ પ્રેમ બતાવ્યો તેથી અમે ધન્યતા અનુભવી.

દરેક સંસારીને કંઈ ને કંઈ સમસ્યા તો હોયજ. તે માટે મારે પૂ. મા સાથે વાતચીત કરવી હતી. એક બે દિવસ સુધી તો પૂ. મા કાર્યક્રમમાં વ્યસ્ત હતાં, તેથી તે શક્ય બન્યું નહિ.

પરંતુ તે પછી સત્સંગના ખાસ કાર્યક્રમો પૂરા થયા બાદ, ઘણા ભક્તોએ વિદાય લીધી અને આર્યનિવાસમાં રહેવાની જગ્યા થઈ એટલે અમે ગુજરાત ભવનમાંથી સ્થળાંતર કરીને પૂ. માના સાંનિધ્યમાંજ રહેવા ગયા. પૂ. માને મળવાની અમારી ઈચ્છા તેમની કૃપાથી પૂર્ણ થઈ અને દશ મિનિટને બદલે પૂ. મા સાથે પૂનિત સત્સંગ માટે ઘણા દિવસ મળ્યા. ઘણા ઘણા આનંદ થયો. જે વિસ્તારથી આવેણું તે વિસ્તાર થઈ જાય.

હરિદ્વારથી પાછા વળતાં અમે અમદાવાદમાં 'સત્યપથ' ના દર્શને પણ ગયા. પૂ. માએ જાતે શ્રમ લઈને અમને પૂ. મહાત્માજીની સ્મૃતિ અંગેનું બધું બતાવ્યું. હરિદ્વાર હતા ત્યારે એક દિવસ પૂ. માએ અમને સાલ-સાડી, જે નાની માળા તથા ફેટા ભેટ દઈ આશિર્વાદ આપ્યા. અમદાવાદમાં 'પ્રકાશના પંથે' તથા અન્ય પુસ્તકો ભેટ આપ્યાં. કેવો પ્રેમ ! એવોજ પ્રેમ અને આશિર્વાદ તેમનાં સદા મળતાં રહે અને તે માટે અમે યોગ્ય લાયકાત ધરાવતા થઈએ એટલી પ્રભુને નમ્ર પ્રાર્થના છે.

આ લેખનો થોડોજ વધારે વિસ્તાર કરું તે અસ્થાને નહિજ ગણાય. હરિદ્વારમાં સત્સંગ વેળા એક દિવસ મને મારી લાગણી વ્યક્ત કરવાનું મન થતાં એક નાનકડું કાવ્ય પૂ. માને અર્પણ કર્યું અને કંઈ ભૂલ હોય તો યોગ્ય સુધારો કરવા પણ જણાવેલું. પૂ. માએ તે પ્રેમથી સ્વીકાર્યું અને યોગ્ય ફેરફાર કરીને સૌને સંભળાવ્યું પણ ખરું:-

સુધારેલી કાવ્ય રચના :

હે મા, તારે દ્વારે આવ્યા, અંકે અમને લેજે રે,
ભવનવનની પગદંડી પર, અગણિત ઠોકર ખાતા રે.

આવી ચઢ્યા અમે દ્વારે આજે, દષ્ટિદાન તું દેજે રે-
ચિંતા અશાંતિ કેરાં પુષ્પો, પૂજા થાળમાં લાવ્યા રે
ચરણે તારા અર્પણ કરતા, શાંતિ સનાતન ધરજે રે-
ગંગાતીરે રંગપ્રભુની કૃપાતણી બલિહારી રે
હરિદ્વારના પાવન ધામે, સત્સંગ લહાણી દીધી રે-
છત્ર ગુરુ શ્રી યોગેશ્વરનું, માની છાયા માણી રે
જે માંગ્યું તે મળ્યું છે અમને, સફળ થઈ આ યાત્રા-રે
જન્મોજન્મ મા તારા અંકે, શ્રદ્ધાલક્ષિત ભરજે રે
ઉતારીશ ના અંકથી અમને, અરણ ઉરમાં ધરજે રે.

આમ શ્રી રંગકૃપાથી અમને આવો પવિત્ર અને ચિર-
સ્મરણીય સત્સંગ મળ્યો અને પછી તો પૂ. માની કૃપાથી
સમયની અનુકૂળતા પ્રમાણે તે એકધારો ચાલુ રહ્યો છે. કેવી
અફલુત કૃપા !

શ્રી યોગેશ્વર કૃપા.

સંદીપ વેલ્ડીંગ વર્કસ

ગ્રીલ, દરવાજા તેમજ મેઈનગેટના સ્પેશ્યાલીસ્ટ
તેમજ

દરેક જાતનું રીપેરીંગ કામ કરનાર.

મોદી બંગલા, ઉમરા જકાત નાહા પાસે, સુરત-૩૯૫૦૦૭.

એકલ આવી એકલ જવું

ભાઈલાલભાઈ છાટખાર

શરીરચાત્રાની સીત્તર જેટલાં વર્ષની આયુષ્ય-અવધિ દરમ્યાન અનેક વ્યક્તિઓ યોગાનુયોગે આવી મળે છે અને જીવનના આ પુણ્યપ્રવાસ દરમ્યાન અનેક સુરમ્ય સ્થળોની મુલાકાત થાય છે. વ્યક્તિઓ અને સ્થળો કાળક્રમે છૂટાં પડતાં જાય છે, માત્ર સ્મૃતિઓ શેષ રહે છે. અતીતની આવી સ્મૃતિઓને શાશ્વત સમજદાર લોકો પંપાળતા નથી કે તેને વાગોળતા નથી.

કેવળ અણુધારી રીતે કોઈ કોઈ વાર અકસ્માત્ વ્યક્તિ વ્યક્તિ વચ્ચે મેળમિલાપ થાય છે. મેળાપની ક્ષણોને આનંદ-પૂર્વક માણી શકાતી હોય તો તેઓ પરસ્પર માણી લે છે; નહિતર એકબીજાની વિદાય લઈ પ્રસન્નતાપૂર્વક છૂટા પડી જાય છે. મિલન અને વિદાય એ જીવનમાં નિત્ય ઘટતી ઘટનાઓ છે. મિલનમાં જીવનનું સ્મિત છે, તો વિદાયમાં પણ જીવનનું સ્પંદન છે.

જીવનમાં વ્યક્તિ વ્યક્તિ સાથેનું મિલન એ નદીનાવ સંભોગ જેવું છે. ટૂંકા અસ્થાયી મિલનને લોકો પંખીનો મેળો કહે છે. પ્રવાસમાં કોઈ અન્ય પ્રવાસીનો સાથ થોડો સમય સાંપડી જાય એટલુંજ આવા મિલનનું મહત્ત્વ છે. થોડાએક કલાકે થોડાએક માઇલો સુધી સાથે રહેવાનું બને છે. આ ટૂંકા સમયગાળાનો સંગાથ આનંદદાયક બની રહે, તેવું બનતું હોય છે.

પરંતુ સમય અને જીવન ગતિશીલ છે. જીવનના રાજ-

માર્ગ પર વચ્ચે વચ્ચે ચોરસ્તે, ત્રિલેટે કે દોરાહા પર રસ્તા ફંટાતા, અલગ અલગ ગતવ્યસ્થાને જવા નીકળેલા સહ-પ્રવાસી છૂટા પડે છે. આમ છૂટા પડતી વખતે તેઓ એકબીજાને કહે છે કે-ઈશ્વરેચ્છા તો ફરી મળશું. અન્નજાળની વાત છે. આ જિંદગીમાં ફરી ભેગા થશું તો આનંદ થશે અને નહિ તો પછી બીજી જિંદગીમાં...છતાં આ વખતે આટલું સાથે મળ્યા તેનો આનંદ છે.

માણસ આવા અણુચિત્વ્યા મિલન માટે અનુગ્રહનો ભાવ અનુભવે છે પરંતુ પુનર્મિલનનું કોઈ બંધન કે તેની મુદત હોતી નથી. જિંદગીમાં અદ્ય સમયના કે દીર્ઘકાલીન અનોખા સંબંધ બંધાતા રહે છે, પરંતુ જાત્રા માણસ કયાંય આસક્તિમાં જકડાઈ જતો નથી; કેમકે જીવનના પ્રવાસમાં અંતિમ ઘડી સુધી કોઈ કોઈનું સતત સાથી-સંગાથી નથી બની શકતું. જે કાલે હતા તે આજે નથી, આજે છે તે કાલે નહિ હોય.

જીવનના પ્રવાસે માણસ એકલો નીકળે છે અને એકલો એકલો જ તે આ પ્રવાસ પૂરો કરે છે. નિર્જન, ઉજ્જડ અને દુર્ગમ માર્ગે પણ સત્યસંકલ્પ એકલપંથીને વળાંકે વળાંકે કોઈક ને કોઈક આવી મળે છે. છતાં તેની એકલતા મટતી નથી, ખટકતી પણ નથી.

આવડા મોટા જગતમાં પોતાનું કોણ એ પ્રશ્ન માણસના મનમાં ઉદ્ભવે છે, તે મૂંઝાય છે કે કોનાં વચનો પર વિશ્વાસે ચાલવું? કોના અનુભવ અને સલાહને સાચી માનવી? આવી સમસ્યા સંસારી માણસ સામે ખડી થાય છે અને અજંપો સર્જે છે.

સગાંસંબંધીઓ, સ્નેહીમિત્રો, સાથીસંગાથી ઘણા બધા

લોકો સામાન્ય સંજોગોમાં માણસને પોતાનાં સ્વજન લાગે છે. તેના હેતુ-હું કંઈની આશામાં તે પોતાને સુરક્ષિત માને છે; પરંતુ આ બધી આશા 'લવિષ્ય' માટેની છે-તેમ છતાં તેના પર સુસ્તાક રહી માણસ જીવનમાં ભ્રામક નિરાંત અનુભવે છે. 'હું કોઈનો છું અને કોઈક મારું છે'—એ માણસની માનસિક જરૂરિયાત છે અને તેની જીવનનૌકાનું નીરમ (બેલાસ્ટ) છે.

પરંતુ જીવનમાં અતિ વિકટ કટોકટીના પ્રસંગે માણસ અચાનક એકલતા અનુભવે છે. તે પરમાત્મશક્તિ ઉપર આધાર રાખી નિશ્ચલ અને નિશ્ચિત થઈ શકે તો તે શ્રેષ્ઠ આલંબન છે. પરંતુ આવી શ્રદ્ધા વિરલ વ્યક્તિઓ જ ધરાવી શકે છે. બીજા આધારો કશા કામમાં ના આવે ત્યારે માત્ર એક પરમાત્માનો જ આધાર જીવનસંગ્રામમાં સંજીવનીરૂપ બની જાય છે. આવી શ્રદ્ધા અડગ રહે તો તે થાકેલ-હારેલ માણસને બેઠો કરી દે છે. પરંતુ શ્રદ્ધા, આવી ચઢેલ તોફાની અંજાવાત સામે ડગમગી જાય છે અને માણસને લથડિયાં ખાતો કરી દે છે.

પ્રગટ પ્રત્યક્ષ વિપત્તિની આંધિ સામે અપ્રગટ અને અદૃશ્ય ઇશ્વરીતત્ત્વ ઉપર આત્યંતિકપણે અવલંબન રાખવાનું વિપત્તિ-અસ્ત માણસ માટે અસાધ્ય બની રહે છે. એક લાખે એકાદ માણસ માટે આવું અવલંબન સુસાધ્ય હોઈ શકે અને તે વિપત્તિના વાહનમાંથી બહાર નીકળી જઈ શકે.

હેહધારી માણસને હંમેશાં પ્રત્યક્ષ સાક્ષાત્ આલંબનની, સાચા આધારસ્થાનની, માનવીય હેતુહું કંઈની જરૂર રહે છે. અંતરની વાત સાંભળે, ઉપસ્થિત સમસ્યાનો ત્વરિત સચોટ ઉકેલ સૂઝાડે, જેની ઉપસ્થિતિમાં જીવનમાં મોકળાશ અનુભવી

શકાય એવા આત્મપુરુષની આવશ્યકતા માણસને લાગે છે. દરેક દેશકાળમાં સાચા આત્મપુરુષ અવશ્ય હોય છે. ઋણાતુ-બંધે આવી મળે છે.

આવા આત્મપુરુષમાં અતિમાનુષ (God-man)નું અવતરણ થયું હોય છે. તેની સત્યમંડિત વાણીને શાસ્ત્રો અનુસરે છે. શુદ્ધ અંતઃકરણ અને નિર્વિકાર ચિત્તવૃત્તિ તેનાં મહત્ત્વનાં લક્ષણો છે. તે કરી પણ કામના વગરના નિષ્કામ હોય છે. તે સત્યપ્રતિષ્ઠિત અને આત્મસ્થ હોય છે અને 'સત્ય-ઉપલબ્ધિ સૌ કોઈ સાધક માટે સુલભ છે', એવું તેનું કથન હોય છે. જગતમાં તેનું વિચરવું લોકહિત માટે જ હોય છે.

આવા અતિમાનુષની ઉપસ્થિતિમાં મન નિર્વિકારી બની જાય છે. અંતર્મુખતા અને શાંતિનો સહજ અનુભવ થાય છે. નિકટમાં બેસતાં શાંતિનું 'મોજુ' ચોતરફ ફરી વળે છે. સાંનિધ્ય-આનંદ, ઉત્સાહ અને પ્રાણજાગૃતિ દ્વારા-નવજીવન બક્ષે છે.

જાગૃત અને કૃતિશીલ જિજ્ઞાસુના હૃદયમાં તીવ્ર અભીપ્સા જાગે તો તેવા માણસને આત્મપુરુષ સહજે આવી મળે છે અને જિજ્ઞાસુની જીવનકેડીને કંડારી આપે છે.

પ્રભુપ્રેમને પંથે પ્રકાશદ્રીપ તરફ જીવનનાવને હંકારી જતાં કેટકેટલી નિહારિકાઓનું અશ્રુધારાઓએ સર્જન કર્યું તેની ખબર તો જળધિની જળલહેરીઓને હોય છે. માર્ગમાં કેવાં કેવાં આંધિ-તોફાન ઊઠ્યાં, તે તો માત્ર ચક્ર ચક્ર ધૂમરી ખાતાં વમળેા જ જાણતાં હોય છે. આવા પ્રભુપ્રેમ-પંથે ચાલી નીકળેલા મરજીવાઓની આંખોમાં દિવસ ઊઘતો હોય છે અને તેમના હૃદયમાં રાત જાગરણ કરતી હોય છે.

જ્યોતિર્ધામ તરફનો આવો યાત્રાપ્રવાસ એકલ લલે હોય પરંતુ મસ્તક ઉપર પરમાત્માના વરહ હસ્તની શીળી છાયા હોય તો પ્રવાસ આકરો કે અકારો લાગતો નથી.

વ્યક્તિને શરીરરૂપી સાજ-તંતુવાદ્ય પરમાત્માએ બદ્યું છે. તેના અંતરની વીણા નિરંતર ઝંકૃત થતી રહે છે. વીણાના તાર સૂર છેડે છે અને ગીત ધ્વનિત થાય છે. પરંતુ વ્યક્તિએ એકલાં એકલાં જ ગીતશુન્ન કરતાં કરતાં આ સનાતન અસ્તિત્વનું સનાતન ગીત મધુર કંઠે ગાતા રહેવાનું છે અને પ્રભુ-પ્રેમપંથે અહંશૂન્યતામાં જીવનવ્યાપન કરવાનું છે.

આ એકલ ગીતના ગાનનો કોઈ શ્રોતા હોતો નથી. કે સૂરમાં સૂર મેળવી સંગતિ કે સાથ આપનારો કોઈ હોતો નથી. માત્ર 'શાશ્વત નર્તક-ગાયક' ખુદ તેનો અદ્દશ્ય શ્રોતા હોય છે.

સાજનો જે ઘડવૈયો અને બજવૈયો છે તેને લક્ષમાં રાખીને વ્યક્તિએ તાર છેડવાના છે અને સૂર રેલાવવાના છે. તારમાંથી નીકળતા સૂરસંગીતને માણનારો 'બજવૈયો' ખુદ પોતે છે. સાજમાંથી બેસૂરું વિસંવાદી ગીતશુન્ન ના થાય તે વ્યક્તિએ સભાનપણે જ્ઞેતા રહેવાનું છે. સુરીલા ગીતશુન્નથી સાજના બજવૈયાની પ્રસન્નતાનો પાર રહેતો નથી.

એકલપંથીએ દેહવેદીમાં કરેલી હવિષ્ય-દ્રવ્યરૂપી સત્ય-મૂલક આત્માહુતિ કદીય નિષ્કળ નથી જતી. તે ફળદાયી જ બની રહે છે. એકલપંથી અહંશૂન્યતામાં વિહરે છે. તે શૂન્યતા (Nothingness) માં જીવે છે.

શૂન્યનો અર્થ છે છુપાઈને રહેલું પૂર્ણ-અપ્રગટ પૂર્ણ. આ શૂન્યતા કોઈક ધન્ય ઘડીયે પૂર્ણતામાં આવિષ્કાર પામે છે. પૂર્ણનો અર્થ છે : પ્રગટીને પ્રત્યક્ષ બનેલું શૂન્ય.

મધુ સર્વાત્ર નિર્ઝરો

પ્રો. મહેન્દ્રકુમાર દેસાઈ (કુમાર)

આયુર્વેદમાં મધુ એટલે કે મધની ગણના ઔષધિ અને આહાર બન્નેમાં કરી છે, અને મધને અમૃતતુલ્ય માન્યું છે. આપણું સમગ્ર જીવન અને આખું જગત, મધુમંગલ નંદનવન બની રહે, એવી કામના કે કલ્પના કરવી કોને ન ગમે ?

પ્રકૃતિ પ્રસન્ન હોય ત્યારે તેનાં તમામ તત્ત્વો, વ્યક્તિના જીવનને પણ પ્રસન્નતાનું પાથેય પૂરું પાડે છે-અને ખુદિ-શાળી મનુષ્ય પ્રકૃતિના એ પ્રસાદનો, પોતાનું પ્રેય અને શ્રેય સાધવામાં વિનિયોગ કરે છે.

પરંતુ એ જ પ્રકૃતિ, કદિ કદિ કોપાવિષ્ટ બને છે ત્યારે, તે પવનપાણીનાં તાંડવ, ભૂકંપ વગેરે વિકૃતિઓ રૂપે પોતાનો પુણ્યપ્રકોપ પ્રકટ કરે છે. પરિણામે માનવીનાં જીવન અને પ્રગતિ જોખમમાં મુકાઈ જાય છે.

તેમ ન થાય અથવા તેમાંથી ઉગરી જવાય તે માટે વિશ્વપ્રેમી ઋષિઓએ મંત્રો આપ્યા છે. તેઓ આ પ્રાર્થના, પોતાના સ્વાર્થ માટે નહીં, પણ માનવજાતિના કલ્યાણ માટે કરતા હોય છે. શુકલ યજુર્વેદના તૈતરીય આરણ્યકમાં મધુ-મયી પ્રાર્થનાના ત્રણ મંત્રો આવે છે. પ્રથમ મંત્ર આ પ્રમાણે છે :

મધુ વાતા ઋતાયતે । મધુ ક્ષરન્તિ સિન્ધવઃ ॥
માઘ્વીર્ન સન્ત્વૌષધીઃ ॥

બીજા મંત્રમાં ઋષિ કહે છે કે

મધુ નક્તમુતોષસિ । મધુમત્ પાર્થિવં રજઃ ।
મધુ દ્વી રસ્તુ ન પિતા ॥

અને ત્રીજો મંત્ર છે :

મધુમાન્ નો વનસ્પતિઃ । મધુમાન્ અસ્તુ સૂર્યઃ ।
માઘ્વીર્ગવિો ભવન્તુ નઃ ॥

ઋષિ પ્રાર્થે છે કે,

પવન અનુકૂલ હો, નદીઓ મીઠું જલ વહાવો, ઔષધિઓ એટલે કે વનસ્પતિઓ મધુમય થાઓ. ગાયો મધુમય દૂધ આપો. ઉષા, સન્ધ્યા અને રાત્રીના પ્રહરો પણ વધુ મધુ રમણીય અને આહ્લાદક બનો.

વિશેષ મહત્વની વાત તો એ છે કે અહીં સૂર્યને અને આકાશને (સુયોગ્ય રીતે) પિતા કહ્યો છે. કારણ સકલ ઉર્જાશક્તિના પરમ ઉગમધામ રૂપ સૂર્ય જ સૃષ્ટિનો એક આધાર છે. એટલે સૂર્ય મધુમય મંગલકારી બની રહો એવી ઋષિએ પ્રાર્થના કરી છે.

પણ બાહ્ય સૃષ્ટિ અનુકૂલ હોય પણ જો વ્યક્તિની આંતરિક સૃષ્ટિ સુસંવાદી ન હોય, તો મનુષ્યની મધુમતી માંગલ્યની મહેચ્છા વધ્ય બની રહે છે. તેથી એક ઉપનિષદના આરંભમાં જ ઋષિ વૈયક્તિક માંગલ્યની માગણી કરે છે.

ॐ મદ્રં કર્ણેભિઃ શ્રુણુયામ દેવાઃ
મદ્રં પદ્યેમાક્ષમિર્યંજત્રાઃ ।
સ્થિરેરંગૈસ્તુષ્ટુવાસસ્તનુમિ-
વ્યંસેમ દેવહિતં યદાયુઃ ॥

આ શાંતિમંત્ર દ્વારા સાધક, પોતાની આંતર આરાધનાને અને સઘળી પ્રવૃત્તિઓને મધુમય બનાવવા માટે પ્રાર્થના કરે છે કે,

અમારા કાનથી અમે મધુ શબ્દને જ સાંભળીએ,
અમારાં નેત્રોથી અમે સદાય ભદ્ર મધુદર્શન જ કરીએ,
અમારી સાત્ત્વિક શ્રુતિ અને દષ્ટિ સૌ કોઈનું કલ્યાણ કરે.
અથર્વવેદમાં પણ આવી જ મધુમયી પ્રાર્થના આવે છે કે,

મધુન્મે નિષ્ક્રમણં મધુન્મે પરાયણમ્ ।
વાચા વદામિ મધુમન્ મૂયાન્સં મધુસદૃશઃ ॥

આજે જ્યારે જગત વૈર, વિષમતા, વિષાદ અને કટુતાથી કલુષિત થઈ રહ્યું છે ત્યારે આપણી પણ એ જ અભ્યર્થના હો કે:-

સર્વદા શુભનું જ દર્શન અને શ્રવણ હો,
શુભનું જ સંકીર્તન, વિતરણ ને વિસ્તરણ હો.

મધુ સર્વત્ર નિર્વહો,
મધુ સર્વત્ર નિર્જરો.

—*—

ધ્યાન, સાધના, વ્રત, ઉપવાસ તથા ભક્તિ કરવા માટે ખાસ પવિત્ર ધ્યાનખંડની તથા સુવિધાવાળા રહેઠાણની સગવડ ધરતી પરતું સ્વર્ગ એટલે જ...

* સ્વર્ગા રો હણુ *

માતાજી જ્યોતિર્મયી વિશ્રામગૃહ
દાતા રોડ, અંબાજી. (ઉ. ય.)

પડકાર

પ્રા. રતિલાલ સાં. નાયક

જીવન એક યાત્રા છે. એ કેવી યાત્રા છે એનું એક ચિંતકે મનનું દષ્ટાન્ત આપ્યું છે. એક યાત્રી એના લક્ષ્યની શોધમાં આગળ વધી રહ્યો હતો. માર્ગમાં એક વિકટ વન આવ્યું. એમાં ભૂલો પડી એ માંડ માર્ગ કાઢતો હતો ત્યાં એક માતેલો હાથી એની પાછળ પડ્યો. હાથીથી બચવા એણે દોટ મૂકી ને બાજુમાં જ એક કૂવો હતો તેમાં કૂલકે માર્યો. કૂવાની દીવાલમાં એક પીપળો જીવ્યો હતો તેની ડાળ હાથમાં આવી ને એ લટકી રહ્યો. જીવે નજર કરી તો હાથી છેક કાંઠા સુધી આવી ડોકિયું કરી રહ્યો હતો. મુસાફરે નીચે નજર કરી અને તેના ડરનો પાર ન રહ્યો. એક મગર જડખું ફાડી મુસાફર ક્યારે નીચે પડે ને પોતે એને ઝડપી લે એની શહ જોતો હતો. મુસાફરે જેમતેમ હિંમત એકઠી કરી ઝાડ ઉપર જ નજર સ્થિર કરી અને ડાળી ઉપર શરીરને ટેકવ્યું. ત્યાં ઉપલાણે ઝાડના એક ભાગ ઉપર મધપૂડો બાજ્યો હતો અને એમાંથી મધનાં ટીપાં ઝરતાં હતાં. મુસાફરે થોડીવાર માટે ભય ભૂલી જઈ પોતાના સુખને મધપૂડાની નીચે લીધું ને એના સુખમાં મધ ટપકવા લાગ્યું. એણે થોડું મધ ખાધું ત્યાં ડાળ નીચે નજર કરી તો એ ઉંદર દેખાયા : એક કાળો ને બીજો ઘોળો. બન્ને એકેક બાજુથી મુસાફરે પકડી હતી તે ડાળને પોતાના તીક્ષ્ણ દાંતથી કાપી રહ્યા હતા.

ચોમ્બેર ભય વચ્ચે ઘેરાયેલા મુસાફરને બધું સમજાઈ ગયું : જીવન એક સંગ્રામ છે. હાથી એ કાળ છે, મગર

એ માત છે, ઘોળો ઉંદર એ દિવસ છે, કાળો ઉંદર એ રાત્રિ છે. મધ એ જીવનરસ છે.

એને એ પણ સમજાયું કે આટઆટલા ભય વચ્ચે પણ એ મથ્યો, મુસીબતોનો એણે સામનો કર્યો તો એને ડાળી હાથ લાગી હતી. એણે વધુ મહેનત કરીને એ જ ડાળીમાંથી એક સોટી લાંગી. એને મોંમાં પકડી દીવાલની ઈંટોને સહારે એ બહાર નીકળ્યો ને એ જ સોટીથી એણે હાથીને ભગાડ્યો. એ હાથ ચડ્યો તે રસ્તે આગળ વધ્યો. ત્યાં એક નગર આવ્યું. નગરના દરવાજા પૂલ્યા ને એમાંથી એક હાથી નીકળી આવ્યો. એની સૂંઠમાં કળશ હતો ને હાથીએ એ કળશ એના ઉપર ઢાલ્યો. નગરનાં લોકોએ એ નગરનો રાજા મરી ગયો હતો એની જગ્યા એ મુસાફરને આપી. જીવનમાં ભય સામે પડકાર ફેંકી આગળ વધનાર એ મુસાફરની સુખસાહ્યબીનો પાર ન રહ્યો.

જીવનનું આ જ છે રહસ્ય. જીવનની આપણી યાત્રા આમ જ ચાલે છે : ક્યારેક સુખશીળી અને ક્યારેક દુઃખની ઝડીઓથી ઘેરાયેલી. આપણે ઝંખીએ છીએ સુખનો પ્રકાશ-પંથ. એ પંથની આપણી ઝંખના અમૃત-અપેક્ષિત છે પણ ઘણીવાર આપણને મળે છે વેદનાનો વિષકુંભ. એ જ પળે આપણે માથે હાથ દઈ 'આ તો લલાટના લેખ' માની પુરુષાર્થ છોડી બેસી પડીએ છીએ અને તોય જિજીવિષા આપણને છોડતી નથી.

હસીને કે રોઇને પણ આગળની મંજિલ પૂરી તો કરવી જ પડે છે, શું થાય છે આ ? કેાણ છે આ આપણને અવ-રોધનાર ? આપણને આ રીતે અવરોધ છે એ પડકાર હોય છે. એ પડકારને આપણે ઝીલી શકતાં નથી ને એની આગળ

હારીને બેસી પડીએ છીએ. પણ એને જ શું આપણે ન પડકારી શકીએ? જે માર્ગરોધક છે એને જ હાથલાકડી બનાવી શું આપણે બેઠાં હોઈએ ત્યાંથી ઊભાં ન થઈ શકીએ? આપણાં જે કેટલાંક સહચારીઓ આવું કરી શકે છે એ શું આપણે નથી અવલોક્યું? આપણે એમને જ પૂછીએ કે, તમારી સામે આવેલા પડકારે તમને પાછાં ન પાડ્યાં ને ઊલટાતું તમારા જીવનને ઝળહળાવ્યું એવું શી રીતે બન્યું?

આપણને તેમનો જવાબ મળશે:-

‘અમે તો પડકારનેય લલકાર દીધો, હોંશિહોંશે આવકાર્યો ને એનો જ સંગ કરી આગળ વધ્યાં, યાત્રા ચાલુ રાખી. પરિણામે જરૂર, જશ ને લક્ષ્યસિદ્ધિ સઘળુંય હાંસલ કર્યું. ચાલવાની રતિ, ગતિ અને અનુભૂતિ એ જ બની રહે છે, જે બનાવતાં આવડે તો, જીવનનો પ્રકાશપંથ-અમર તરસ્યો અને રનેહશીળો. જે પોતાની જાતને પડેલી ફરી બેઠી કરી શકે છે એ જ પોતાની જાતને પુનઃ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

આપણા મનની અંદર બીજું મન છે, આપણા અંતરની અંદર બીજું અંતર છે, આપણી આંખોની અંદર બીજી આંખો છે. આપણું મન સ્વપ્નનો ઝંખે છે, આપણું અંતર એ સ્વપ્નને આકાર આપે છે. આપણી સ્થૂળ આંખો વાસ્તવિકતાને જુએ છે ને અંદરની આંખો સ્વપ્નના મહેલને જુએ છે. પરિણામે બંને વચ્ચે એક અવરોધક દીવાલ રચાય છે. આ દીવાલને ઓળંગવા જરૂર પડે છે પડકારની-પડકારને ઝીલી એને જ માર્ગદર્શક બનાવવાની. એ માટે જરૂર પડે છે મનોબળની, દૃઢ સંકલ્પની, અને કૌઠાસૂઝની. આપણું એક મન તે મન, ને અંદરનું મન તે મનોબળ છે. આપણું એક અંતર તે અંતર, ને અંદરનું અંતર તે દૃઢ સંકલ્પ છે.

આપણી બહારની આંખો તે ચર્મચક્ષુ, અને અંદરની આંખો તે આંતરસૂઝ છે. આપણી મંજિલને થંભાવતી દીવાલને તોડવા જરૂર છે મનોબળની, દૃઢ સંકલ્પની, ઊંડી આંતરસૂઝની. આ ત્રણે વાનાં પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે આપણે પડકારને જ પડકારીએ છીએ.

બારણાંને ખખડાવવા હાથ પસારો ને બારણાંને ખૂલવું જ પડશે, ઈચ્છિત મેળવવા પગલાં માંડો ને વાંછિત તમારી સામે આવશે. આપણા એક મૂર્ધન્ય કવિએ તેથી તો કહ્યું છે:

“ઉઘમ દૃઢતા ખંત ખડાં ત્યાં, ધાર્યાં પડે નિશાન.”

વિદન આવે, વિક્ષણતા ભેટે, વ્યથા ઘેરે તો એથી ડરશો કે ડગશો મા. શંકા કુશંકા અને ભીતિમાં સપડાશો મા. યાદ રાખો ભીતિ તે મૃત્યુ છે ને સંઘર્ષ કે સંગ્રામ તે જીવન છે. તમારી શક્તિને પિછાનજો. તમારી પાસે બલિષ્ઠ બે બાહુ છે, શક્તિમંત બે ચરણો છે, મજબૂત એક છાતી છે, દીર્ઘદ્રષ્ટા બે નયન છે. વળી સાથે વરિષ્ઠ મન છે. તમારે પહોંચવાનું છે પ્રભાતનો પ્રકાશપુંજ ઝળહળે છે એ પ્રાચીમાં. જ્યાં અલેલખ પંખીનો મધુર ફિલકાટ તમને સાંભળવા મળવાનો છે. તમારી આ મકસદે પહોંચો એ પહેલાં તમારા કિસ્મતમાં અંધકારના કાઠવ-કળણમાં ખૂંપવાનું પણ આવે, પણ એથી નિરાશ ન થશો. એ તો તમારી કસોટી છે. એ કસોટી પાર કરો કે દિવ્ય તેજોપુંજ કે જ્યાં અગણિત મુક્ત પંખીનાં કલરવ-કલ્લોલ સાંભળવા મળવાનાં છે. એ તમને પ્રાપ્ત થનાર જ છે. ન ભૂલશો કે અંધકારની આડશે પ્રભાત છુપાયેલું છે. તમે જ્યાં બેસી પડ્યાં ત્યાં શ્યામ વાદળોની વચ્ચે સૂર્ય અદૃશ્ય થયો હતો એટલું જ પણ પેલે પાર તો એ હતો જ; અને એ તમારો ને તમારે માટે જ હતો.

શોધ

જિન્દગીભર દૂંઢવામાં નૂર નયનોતું ગયું,
 સાત સાગરનું છતાં અંતર ન રજ ઓછું થયું.
 પ્રેમ પારાવાર તું, હું વાસનાનો વારિધિ,
 ગંગા-ગટરના યોગ શા ? રઠ આકરી તોયે લીધી.
 જે મહાનલ તે મહાનલ, તમસ તણખે ના ટળે,
 કૃષ્ણની કૃપા વિના વન ગહનતમ ખાંડવ બળે ?
 પ્રારબ્ધ ને પુરુષાર્થનું મંથન સદા ચાલ્યા કરે,
 ભગવદ્ અનુબ્રહ્-આત્મકૃપા : પથરો જલમાં તરે,
 એના નિરાળા નિયમથી આ ચક્ર તો ચાલ્યા કરે,
 કાર્યકારણની અકળ કરવત બંધું વહેંચીં કરે.
 દેવ-નિયતિ-કર્મ-ઋતનાં સોગઠાં આપણ સહુ,
 ધ્રુવ, હોકાયત્રવિણ, તૃણવત તણવાનું રહ્યું.
 આ વિપ્રવ ઋણાલય, મનુજ દર્દી, પ્રભુ ધનવંતરી,
 આ ચણ્ડ ઉદ્ધિથી તરી તારી શકે કેવલ હરિ.
 દૂંઢવામાં જિન્દગીભર નૂર નયનોતું ગયું,
 તોય અંતર સાત સાગરનું ન રજ ઓછું થયું.

ડા. રણજિત પટેલ (અનામી)

(પાના ૧૬ નું અનુસંધાન)

સમજી લેવું જરૂરી છે. શ્રી રંગનાથ મહારાજ કહે છે :

સહજો મેં સહજ સમાનેકી ।

ऐसी युक्ति सभीको नहीं आनेकी ॥

સહજવસ્થા સ્વાભાવિક રીતે પ્રાપ્ત કરવાની ક્ષમતા બધામાં નથી હોતી. ગુરુકૃપાથી જ અધિઓ છુટે છે. અહંકાર ઓગળે છે. અજ્ઞાન-પડળ ઊતરે છે. અને સહજવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે. (સિદ્ધકૃપાથી પરમાત્મ પ્રાપ્તિ થાય છે. સિદ્ધ એ પરમાત્માનું જ સ્વરૂપ છે.)

પરમાત્માની શોધ કરવા જતાં તે દૂર ને દૂર જાય છે. પણ જ્યારે ગુરુકૃપાથી અહંકારનું આવરણ દૂર થાય છે ત્યારે સહજરૂપે પરમાત્માનાં દર્શન થાય છે. અને સહજવસ્થાની સ્થિતિ ક્ષણમાં ઉત્પન્ન થાય છે. અને આજ સાચો વિજય છે. અહમનો વિજય એ મૂઢતાનો વિજય છે. એનાથી પરમાનંદ નહીં પણ ક્ષણિક સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. પણ જ્યારે અહંકારની ગાંઠો છૂટી જાય છે, આસક્તિ ટળી જાય છે અને મન નિર્વિષયી બને છે ત્યારે જગત ભૂલાય છે. પૂર્ણ સ્તબ્ધતાની ક્ષણ આવે છે. આ ક્ષણે ગુરુકૃપાની પ્રભુપ્રસાદની દિવ્ય વર્ષા થાય છે. ત્યારે પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય છે. જીવનની આ ધન્ય ઘડી છે. આ સ્થિતિ આવે છે ત્યારે સાધક સહજવસ્થામાં રહે છે. સંત કબીર કહે છે :

‘ જ્યાં સુધી હું તમને શોધતો રહ્યો, ત્યાં સુધી તમને ન જોઈ શક્યો. દરવાજે-દરવાજે ટકોરા માર્યા, પણ કોઈ દ્વારે તમારું અસ્તિત્વ ન દેખાયું. મેં તમને જાણે કેટલાય ઉપાયોથી શોધવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ કોઈપણ ઉપાય, રસ્તો

તમારી પાસે ન પહોંચી શક્યો. પરંતુ જ્યારે મારા ઉપર ગુરુ રામાનંદની કૃપા થઈ ત્યારે તેમણે 'મને' મીટાવી દીધા. અને હું પૂર્ણ શુદ્ધ થઈ ગયો. પછી મેં જોયું તે મારા પડછાયાની જેમ તમે મારી સાથે હતા. જ્યાં પણ હું ગયો, તમે પહેલેથી ત્યાં હાજર હતા.'

સંત કળીરને સહજવસ્થાની પ્રાપ્તિ થઈ અને હરક્ષણે તેમને પરમાત્માની અનુભૂતિ થવા લાગી.

સહજવસ્થા એ પરમ દિવ્યે અવસ્થા છે. સહજવસ્થામાં પરમાનંદની અનુભૂતિ થાય છે. સાધક જીવન-મુક્ત બને છે.

-આકાશવાણીના સૌજન્યથી.

અંબ્યાજમાં ક્યાં ઉતરશે ?

“સ્વર્ગા રોહણ”

શાંત સ્વચ્છ, પવિત્ર અને મનમોહક વાતાવરણમાં
આધુનીક સગવડ, એટલે જાથ-સંડાસ સાથે
ઉતરવાનું ઉત્તમ સ્થળ એટલે જ...

માતાજી જ્યોતિર્મયી વિશ્રામગૃહ

“સ્વર્ગા રોહણ,” દાતા રોડ, અંબ્યાજ (ઉ. ગુ.)

સમત્વપૂર્વક કેમ રહેવાય ?

સ્વામી સંપૂર્ણાનંદ (મૌની ભિક્ષુ)

પ્રશ્ન:-તરવની પ્રાપ્તિ કેમ થતી નથી ?

ઉત્તર:-તમે અનુકૂળ ભોજનમાં રાજી થાવ, કોઈ આદર કરે તો રાજી થઈ જાવ, તો તમે તે તરવના અધિકારી નથી. જે અનુકૂળતામાં રાજી થાય તેમાં મનુષ્યપણું નથી. જે તમે તરવની પ્રાપ્તિ ચાહતા હો તો તેમાં ઉલ્લેખ નહિ. અનુકૂળતામાં સુખ ન માનો. કોઈ તમને અનુકૂળ થાય તો સારો લાગે છે. કોઈ તમારા હિતની કડવી વાત કરે તો ખૂરો લાગે છે. જેને યોતાના હિતની વાત ખૂરી લાગે તે તરવને કેમ પ્રાપ્ત થાય ? તમે અસલી સત્સંગમાં ટકી જ નહિ શકો. ટક્યા વિન તરવની પ્રાપ્તિ કેમ થશે ?

પરમાત્મ તરવ બધામાં, બધા દેશમાં, બધા સમયમાં, બધી વસ્તુમાં, બધી વ્યક્તિમાં, બધી પરિસ્થિતિમાં, બધી ઘટનામાં, બધી અવસ્થામાં, નિરંતર, જેમ ને તેમ, જેવું ને તેવું રહે છે. હવે તમે આ બધી આવવા જવાવાળી વસ્તુઓથી વિમુખ થઈ જાવ અર્થાત્ બધાથી સુખ ન લો, તેમાં રાજી કે આસક્ત ન થાવ, તો તરવ અહીં જ મલી જશે. હવે જો આ બધાથી સુખ લેશો તો દુઃખ સિવાય કંઈ જ નહિ મળે.

ખરેખર તમે આ બધા જે તમને પ્રતિપળ ત્યાગી રહેલ છે તેનાથી રહિત છો જ. જો તમે આ બધાથી રહિત ન હો તો સંયોગ-વિયોગને કોણ દેખત ? આ બધાના સંયોગ-વિયોગને જોવાવાળો આ બધાથી અલગ હોવો જરૂરી છે. તેથી તમે સંયોગ-વિયોગને તટસ્થ રહી જુઓ, એમાં

ફસાવ નહિ.

પરમાત્મ તત્ત્વ તો સ્વતઃ પ્રાપ્ત છે. તેની પ્રાપ્તિમાં કઠિનતા-તો કેવી ? કઠિનતા અનુકૂળ પરિસ્થિતિની, અનુકૂળ ભોગોની, સન્માનની, નિરોગતાની પ્રાપ્તિમાં છે. ઉત્પત્તિ-વિનાશશીલ પદાર્થોની પ્રાપ્તિમાં કઠિનાઈ છે કારણ કે તે ટકવાવાળી નથી, જેથી મલવાવાળી નથી. આ બધા સીમિત છે, બધાંને મળે તે શક્ય નથી. પરમાત્મા અસીમ છે. તે બધામાં છે, અને બધાનો છે. આવા તત્ત્વની પ્રાપ્તિ માટે શરત એ છે કે આપ બધા ઉત્પત્તિ-વિનાશશીલ વસ્તુઓથી રહિત થઈ જાવ, જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિથી રહિત થઈ જાવ. એટલે શેષ આત્મતત્ત્વ જ રહેશે.

જાગ્રતમાં જેટલાં પદાર્થો, ક્રિયાઓ, ઘટના છે, તેનાથી રહિત થઈ જાવ. કારણ કે આ બધી જ બનવા-બગડવાવાળી છે. તમે આ બધા સાથે નથી. એવા ચૂપ થઈ જાવ, અલગ થઈ જાવ અને દિવસમાં પંદર વીસ વખત તેનાથી અલગ થઈ તમે તમને જુવો. જો એક એક મિનિટ અલગ થઈ અનુભવ કરો તો પછી કહેવું શું ?

તમે ચૂપ થશો તો હૃદયમાં ઉથલ-પુથલ મચશે. તો તેનાથી અલગ થાવ. ઉપલ-પુથલ આવી છે તો મટવાવાળી જરૂર છે. મનમાં સંકલ્પ-વિકલ્પ ઉઠશે; તો તે પણ મટવાવાળા છે. બસ. આટલું ધ્યાન રાખો કે મટવાવાળાથી રાજી શું તેમ નારાજી પણ શું ?

પદાર્થોના સંયોગ-વિયોગથી રાજી કે નારાજી નથી થવું. સંકલ્પોનાં સંયોગ કે વિયોગથી રાજી-નારાજી નથી થવું. સારામાં સારા સંકલ્પ આવે તો તેનાથી રાજી નથી થવું. ખરાબમાં ખરાબ સંકલ્પથી નારાજી નથી થવું. જો તમે રાજી-નારાજી નહિ થાવ તો શુભાતીત થઈ જશે. તત્ત્વની પ્રાપ્તિ

થશે.

અનુકૂળતા-પ્રતિકૂળતા આવે તો ઈચ્છા-રૂઝ ન કરો. સુખી-દુઃખી ન થાવ. ભલે માન ન મળે. ભલે અપમાન મળે. કોઈ આદર કરે, કે કોઈ અનાદર કરે. અનુકૂળ-પદાર્થ ભલે કે પ્રતિકૂળ પદાર્થ મળે. અનુકૂળ વ્યક્તિ મળે કે પ્રતિકૂળ વ્યક્તિ મળે, તમારે માત્ર આમાં રાજી કે નારાજી ન થવું.

જો તમે રાજી અગર નારાજી થશો તો મોટી આફત છે. સુખનું પણ દુઃખ થવું જોઈએ અને દુઃખનું પણ દુઃખ થવું જોઈએ. અનુકૂળ પરિસ્થિતિમાં સુખી થયા તો દુઃખ થવું જોઈએ કે હું સુખમાં રાજી કેમ થયો ? હવે જો પ્રતિકૂળ પરિસ્થિતિમાં દુઃખી થયા તો દુઃખ થવું જોઈએ કે હું દુઃખી કેમ થયો ? જો તમે સુખી-દુઃખી થયા તો તે ભૂલ છે. માત્ર આને ભૂલ માનતા રહો તે ઠીક નહિ. આ તમે કરી શકો છો છતાં કરવું નથી, કરાતું નથી.

પ્રશ્ન:-બધે આવું શું નથી હોતું ?

ઉત્તર:-બધામાં નથી થતું. આંશિક થાય છે તો કાંઈ વાંધો નહિ. કેટલીક એવી પરિસ્થિતિ છે જેમાં સમ રહેવું. અમારા વશની વાત નથી. કેટલીક એવી પરિસ્થિતિ છે જેમાં સમ રહેવું, અમારા વશની વાત છે. હવે જેમાં તમે સમ રહી શકો તેમાં સમ રહી પરિણામ જુવો. તો આમાં જ પરિણામ હશે.

(૧) જેમાં સમ રહેવું તમને કઠિન માલુમ લાગતું તેમાં સમ રહેવું સુગમ લાગશે.

(૨) જે અધુરાપણાનો પત્તો નહોતો લાગતો તેનો પત્તો લાગશે.

આજથી નક્કી કરો કે જેમાં સમ રહેવું સુગમ છે તેમાં સમ આજથી રહીશું.

ઉપનિષદ-વચનામૃત

લેખક:-શાન્તિકુમાર જી. ભટ્ટ

સામાન્ય રીતે ઉપનિષદો વાનપ્રસ્થ અવસ્થામાં આવેલા માનવીઓને જ્ઞાન આપવા લખાયા છે એવું માનવામાં આવે છે પરંતુ ઉપનિષદોમાં કોઈપણ મનુષ્ય સર્વોત્તમ બની શકે, દેવતુલ્ય બની શકે, સુખ, શાન્તિ, સમૃદ્ધિ અને પ્રસન્નતા અનુભવી શકે તે માટે તથા મનને નીરોગી રાખી તનને પણ નીરોગી રાખી શકે તે માટે, આધ્યાત્મિક સાધના માટે-નું માર્ગદર્શન છૂટાછવાયા સૂત્રો દ્વારા પણ આપવામાં આવ્યું છે. આવાં સૂત્રો આપણે જરા વિસ્તારપૂર્વક સમજવા પ્રયત્ન કરીએ.

માતૃદેવો ભવ:-અર્થાત્ માતા જે દેવસમાન છે, એવો તું બન. માતાને દેવસમાન માનવી એટલે દરરોજ માતાને પ્રણામ કરી તેના પ્રત્યે દેવ જેવો જ પૂજ્યભાવ રાખવો. દેવના આપણે ક્યારેય અવગુણ જોતા નથી, તેમ માતાના અવગુણો કદી ન જોવાં. માતાનું જ્ઞાન તથા માતાના અનુભવોથી પુત્રના કુટુંબનું કલ્યાણ થાય છે. માતાની સેવા તે જ પ્રથમ નિષ્કામ કર્મયોગ છે. માતાની સેવા એ મનુષ્યનો કૃતજ્ઞ સ્વભાવ દર્શાવે છે. કૃતજ્ઞી મનુષ્યો જ મનુષ્ય કે દેવ બની શકે છે. માતાને લીધેજ પોતાનું અસ્તિત્વ છે, તે વાત કદી ન ભૂલવી.

પિતૃદેવો ભવ:-બ્રાહ્મણથી આપણા પાલનપોષણ માટે પિતા ભારે શ્રમ કરી નાણાં પ્રાપ્ત કરે છે. પિતા પાસે જે અનુભવનું તથા અન્યોનું જ્ઞાન હોય તે આપણને પ્રેરણાદાયી તથા માર્ગદર્શક થાય છે. દેવના પણ આપણે ગુણો જ અહંજી કરીએ છીએ, તેમ પિતાના ગુણો જ અહંજી કરવા. પિતા પ્રત્યે પણ સદાય પૂજ્યભાવ રાખવાથી આપણું જીવન ઉન્નત થાય

છે. જન્મ પછીના આપણા ઉછેર, શિક્ષણ ને સંસ્કાર-પ્રદાનનું કલ્પ કદી ચૂકવી શકાતું નથી.

આચાર્ય દેવો ભવ:-જે પૂજ્યભાવ દર્શાવી આપણે માતા-પિતાની સેવા કરીએ છીએ એવો જ પૂજ્યભાવ દર્શાવી આપણા શિક્ષક તથા આધ્યાત્મિક ગુરુની આપણે સેવા કરવી જોઈએ. એમના પ્રત્યે અત્યંત વિનય રાખવો જોઈએ. એમની સંમતિ આપણી આત્મપ્રશંસા કરવી ન જોઈએ તથા એમના યોગ-ક્ષેમનું સદાય ધ્યાન રાખવું જોઈએ.

યાનિ અનવદ્ધાનિ કર્મોણિ તાનિ સેવિતવ્યાનિ, નો ઇતરાણિ । :-જે કર્મો નિદાપાત્ર ન હોય પાપકર્મો ન હોય, તેવાં જ કર્મો કરવાં જોઈએ. નિદાપાત્ર કર્મ એટલે જે કર્મથી ભવિષ્યમાં આપણને દુઃખ થાય, પશ્ચાતાપ થાય તેવાં કર્મો કે જે કર્મોથી આપણી આસપાસના માનવીઓને દુઃખ પહોંચે કે ભવિષ્યમાં ઉપજે, એવાં કર્મો ન કરવાં-અર્થાત્ કોઈપણ કર્મ કરતી વખતે આ બાબતનો પૂરો વિચાર પ્રથમ કરવો.

અતિથિ દેવો ભવ:-અચાનક દેવ આવીને જિભા રહે અને એમની જે રીતે સેવા કરાય એ રીતે જ અચાનક આવી ચડેલા મિત્રની, સગાસંબંધીની સત્કારસહિત સેવા કરવી, કારણ કે સનેહથી સનેહ વધે છે અને આપણે પણ મહેમાન થઈએ ત્યારે આપણને પણ એવો જ પ્રેમ મળે છે. માનવું કે જે સ્વરૂપે અતિથિ આવ્યા છે, તે પણ પ્રભુનું જ સ્વરૂપ છે.

વૃદ્ધસેવયા વિજ્ઞાનમ્:-કોઈપણ વૃદ્ધ હોય, એમાંય જો તે અપંગ હોય અને નિરાધાર હોય, એમાંય અધ હોય ત્યારે એની સેવા જરૂર કરવી. તે આધ્યાત્મિક સાધનાનું પ્રથમ પગથિયું છે. આવી રીતે સેવા કરવાથી દિવ્ય જ્ઞાન અર્થાત્ આધ્યાત્મિક જ્ઞાન આપોઆપ પ્રગટ થાય છે. હા. જરા ધીરજ રાખવી

જોઈએ : દર વર્ષે વૃદ્ધોને સાચવતા વૃદ્ધાશ્રમોને યથાશક્તિ સહાય પણ કરવી જોઈએ. અસહાય વૃદ્ધોના અંતરના આશીષ-માં ઘણી અમોઘ શક્તિ છે.

સત્ય વદઃ-પ્રસંગનો અને પ્રતિક્રિયાનો પૂરેપૂરો વિચાર કરી, સામી વ્યક્તિને પ્રિય લાગે એવી રીતે સાચીવાત કહેવી, સામી વ્યક્તિને અપ્રિય લાગે અથવા સારા માનવીને નુકસાન થાય એવી વાત સાચી હોય તો પણ કહેવી નહીં. સામી વ્યક્તિની ખુશામત કરવા માટે એના સાચા-ખોટા ગુણગાન ગાવા નહીં. વાણી સત્ય છતાં પ્રિય લાગે તેવી બોલવી.

ધર્મ ચરઃ-જેનાથી આપણું તથા આપણી આસપાસના સહુ કોઈનું કલ્યાણ થાય અને જેનાથી આપણું જીવન સાર્થક થાય એવી તમામ શારીરિક, માનસિક તથા આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિઓ ધર્મ છે, અને એ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને આચરણ કરવું જોઈએ. પૂજાપાઠ વગેરે ધર્મનાં સાધનો હોઈ પૂજાપાઠ, પ્રાર્થના, સ્તુતિ આદિ કરવાં જ જોઈએ.

મા હિંસ્યાત્ સર્વાભૂતાનિઃ-કોઈપણ જંતુ, પશુ, પંખી કે જલચરનો નાશ કરવો નહીં, કરાવવો નહીં, એને માટે પ્રોત્સાહન પણ આપવું નહીં. માંસાહાર કરવો નહીં. હિંસા કરવાથી આપણી મનોવૃત્તિ હિંસક, આક્રમક બને છે અને આપણામાં પ્રાણીસહજ પ્રવૃત્તિઓ-આહાર, નિદ્રા, ભય આદિ વધારે વિકસે છે.

દેવકાર્યાત્ ન પ્રમાહિતવ્યમ્-દેવો માટેનું કાર્ય કરવાથી જ આપણામાં દિવ્યતા આવે છે. કોઈનું કલ્યાણ કરવું, કથાવાર્તા ધ્યાનથી સાંભળવી, પૂજાપાઠ નિત્ય કરવા તથા દેવ સહાય મારી સાથે જ છે એમ માની વિચાર કરીને કાર્યો કરવામાં બેદરકારી કે આળસ કરવાં નહીં.

મા ગૃધઃ કસ્યસ્વિદ્ધ ધનમ્-માત્ર પોતાના પુરુષાર્થથી

મળેલા ધનથી જ ગુજરાન ચલાવવું, એવા જ ધનનો વૃદ્ધા-વસ્થા માટે સંચય કરવો. કોઈની સંપત્તિ પડાવી લેવાની દાનત ન રાખવી. વારસા આદિથી જો કોઈ ધન પ્રાપ્ત થાય તો તે સમાજ કલ્યાણ માટે વાપરી નાંખવું.

કુર્વન્નેવેહ કર્માભિ જિજીવિષેત શતં સમાઃ-સદાય સત્કાર્યો કર્યા કરવાં. સત્કાર્યો કર્યા કરવાથી આયુષ્ય વધે છે. ક્યારેય નિરાશ થઈ ઝટ મરી જવાની ઇચ્છા કરવી નહીં, પણ સો વર્ષ સુધી સત્કાર્યો ને પ્રભુસેવા સમજી કર્યા કરવાની ઇચ્છા રાખવી. મનુષ્યજીવન સત્કર્મોના આચરણ માટે મળ્યું છે, તે કદી ન ભૂલવું.

સ્વાધ્યાન્ મા પ્રમદઃ-એકાંતમાં નિત્ય બેસીને હું કોણ છું? શા માટે આ સંસારમાં આવ્યો છું? મારું કર્તવ્ય શું છે? આવી બાબતોનું ચિન્તન કરવું, સદ્ગુણો નિયમિત રીતે અભ્યાસ કરતા હોઈએ તેમ વાંચવા. પ્રાર્થનાઓ, સ્તોત્રો વગેરે અર્થસહિત સમજી ભાવનાપૂર્વક કંઠાચ કરી નિત્યપાઠ કરવો એ સ્વાધ્યાય છે. એમાં બેદરકારી કે આળસ કદી ન કરવી.

ભૂત્યે ન પ્રમાહિતવ્યમ્-ભૂતિ એટલે ઉત્કર્ષ. ધનદ્વારા જ જીવન ચાલે છે તથા ધન વડેજ અનેક સત્કાર્યો થઈ શકે છે. એટલે પ્રામાણિક માર્ગે વધુમાં વધુ ધન પ્રાપ્ત કરવા આબાહી માટે પુરુષાર્થ કર્યા જ કરવો જોઈએ. આ બાબતમાં જરાપણ બેદરકારી કે આળસ રાખવી નહીં.

નૈષા તર્કેણ મતિરેપનેયાઃ-બતબતના સંકલ્પ વિકલ્પ કર્યા કરવાથી મનની શક્તિ નાશ પામે છે. વધુ પડતા વિચારો અને કલ્પનાઓ કર્યા કરવાથી નિષ્ક્રિયતા આવે છે, જડતા આવે છે. સદ્વિચાર સદાચારમાં પરિણમે નહીં તો તે સદ્વિચારની કોઈ જ કીમત નથી. ભાગ્યે જ કોઈ કર્મ સંપૂર્ણ રીતે દોષરહિત હોય છે. એટલે કદાચ કોઈ સત્કાર્યમાં થોડો

દોષ જણાય તો પણ તે કરવું જોઈએ.

અસ્તિ ઇતિ એવ ઉપલબ્ધ્યઃ-પરમાત્મા છે જ એમ માની એમને પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ અર્થાત્ એમને સદાય પોતાની સાથે જ માની પ્રસન્નતાપૂર્વક જીવવું જોઈએ.

ઋતુનું ન નિંદાત્ તદ્દ વ્રતમ્ :-ઋતુની નિંદા કરવી નહિ એવું વ્રત રાખવું જોઈએ. અર્થાત્ આવી ઠંડીમાં મારાથી કાર્ય કેમ થાય ? આવી ગરમીમાં મારાથી કાર્ય કેમ થાય ? આવા વરસાદમાં કેમ જવાય ? એવાં બહાનાં કાઢી ક્યારેય સત્કાર્ય-માંથી પીછેહઠ કરવી ન જોઈએ.

બ્રાહ્મણાન્ ન નિંદાત્ તદ્દ વ્રતમ્ :-બ્રાહ્મણોની અર્થાત્ વિદ્વાનોની, ધાર્મિક કાર્યો કરનારાઓની, સદાચાર ફેલાવનારાઓની, ગુરુઓ આદિની નિંદા ન કરવાનું વ્રત લેવું જોઈએ. આવી નિંદા નિંદકનું નિર્માલ્ય મન છતું કરે છે.

અન્નં ન નિંદાત્ તદ્દ વ્રતમ્ :-અમુક જ લોજન ભાવે એવો દુરાગ્રહ ન રાખવો. અન્ન ખદ્ય છે. માટે યોગ્ય સમયે જે યોગ્ય આહાર મળે તેનાથી ચલાવી લેવું. અમુક જ મિષ્ટાન્ન આદિ પ્રત્યેની રુચિ ફરસાણોનો શોખ એ બાકીના અન્નની નિંદા જ છે.

શ્રીણાં ભૂષણું લબ્ધઃ-કોઈપણ દુષ્કૃત્ય કરતાં શી શરમાય તો તે દુષ્કૃત્યથી દૂર રહી દેવી તરીકે પુખ્ત છે. શ્રી સમગ્ર સંસારની સંસ્કારિતાનો પાયો છે.

વિપ્રાણાં ભૂષણું વેદઃ-જેનામાં વિશેષતા પ્રકૃષ્ટ પ્રમાણમાં હોય તે જ વિપ્ર કહેવાય. આવી સર્વોત્તમ પ્રકારની વિશેષતા વેદના જ્ઞાનમાંથી પ્રગટે છે. એટલે વેદોનું જ્ઞાન તે આવી વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓ માટે ભૂષણરૂપ છે.

સર્વસ્ય ભૂષણું ધર્મઃ-કોઈપણ મનુષ્ય હોય, હલકી કોટિનો કે જાચી કોટિનો, ધનવાન હોય કે ગરીબ હોય,

જ્ઞાની હોય કે અજ્ઞાની, પણ એ સર્વ ધર્મથી જ વધારે શોભી ઉઠે છે.

સુખસ્ય મૂલં ધર્મઃ-જેઓ સુખ પ્રાપ્ત કરવા ઈચ્છતા હોય એમણે સાચા ગુરુ પાસેથી સાચો ધર્મ સમજી તે ધર્મનું પાલન કરવું જોઈએ.

ધર્મસ્ય મૂલં અર્થઃ-ધર્મ કરવા માટે, ધાર્મિક કાર્યો કરવા માટે, લોક કલ્યાણનાં કાર્યો ધનથી જ થઈ શકે છે. માટે બની શકે તેટલા ધનનો ઉપયોગ ધર્મ માટે કરવો.

ઇન્દ્રિયજયસ્ય મૂલં વિનયઃ-વિનય પાળવો એટલે જ સંયમ રાખવો. મારાથી આમ ન બોલાય પણ બીજી રીતે બોલાય, મારાથી આમ ન બોવાય પણ બીજી રીતે બોવાય. એમ વિવિધ ઇન્દ્રિયો પરનો સંયમ એ વિનય છે.

વિનયસ્ય મૂલં વૃદ્ધસેવાઃ-વૃદ્ધોની સેવા કરવાથી આપો-આપ જ વિનયનો ગુણ વિકાસ પામે છે.

વિદ્યા પુનઃ સર્વમિત્યાહ ગુરુઃ-વળી વિદ્યા એ જ સર્વ કંઈ છે. વિદ્યા વગર મનુષ્ય પશુ સમાન છે. વિદ્યા વિનય આપે છે વિનયથી પાત્રતા ફેળવાય છે. પાત્રતાથી ધન પ્રાપ્ત થાય છે. ધનથી ધર્મ થાય છે અને ધર્મથી સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપનિષદોમાં આપેલ આ નીતિનિયમો કોડ ઓફ એથિકસ ન હોય તો મનુષ્ય પશુ સમાન તથા રાક્ષસ સમાન બને છે. ઉપનિષદોનું આ જ્ઞાન જ આપણો સાચો સાંસ્કૃતિક વારસો છે.

સાધનામાં સાવચેતી

શ્રી યોગેશ્વરજી

પ્રશ્ન:-અમારે સાધનામાં સૌથી વિશેષ ધ્યાન શાનું રાખવું જરૂરી છે ?

ઉત્તર:-પાંચ વસ્તુનું ખૂબજ ધ્યાન રાખવાનું છે:-

(૧) ખીબના દોષ જોવા નહીં, ને જોયા વિના ના રહેવાય તો તે ગમે ત્યાં જાહેર કરવા નહિ. કહેવું હોય તો જે માણસમાં દોષ દેખાતા હોય તેને જ તે વિષે કહેવું. તેથી તમારી ભૂલ થતી હશે તો ખુલાસો પણ મળી જશે. ખીબના દોષ જાહેર કરવાથી ને જ્યાં ત્યાં જાહેર કરવાથી કોઈ હેતુ સરતો નથી. એથી ઘણીવાર જાહેર કરનાર માણસ ખીબને તિરસ્કાર કરનારો બની જાય છે.

(૨) દોષ જોવા હોય તો પોતાના જ જોવા.

પોતાની ખામીઓ વીણી વીણીને શોધી કાઢવાની ને તે સૌને દૂર કરવાની જરૂર સાધનાના પથમાં ખૂબ જ વધારે છે. નિર્બળતા અને મલિનતા દૂર કર્યા વિના સાધનામાં વિજય મળતો નથી, વિકાસ પણ પૂરતો થતો નથી. આને જ શાઓ ને મહાપુરુષો હૃદયશુદ્ધિ કહે છે. આ માટે આત્મ નિરીક્ષણ કરતા રહેવું જોઈએ. વિવેક તેમજ સાચી દૃષ્ટિના દર્પણમાં પોતાના નાનામાં નાના ડાઘને પણ શોધી કાઢી ઈશ્વરી પંથના પ્રવાસીએ કે સત્યના શોધકે અંદર ને બહારથી સાફ થવાનું છે, નિર્મલતા વિના સત્ય જ્ઞાનનો ઉદય થઈ શકતો નથી. શાંતિ પણ તે વિના અસંભવિત છે. ઈશ્વર તો કોસો દૂર રહે છે એ કહેવાની જરૂર ખરી ?

(૩) જે કામ કરવું તે શાન્તિથી કરવાની ટેવ પાડવી.

જરૂર વિના કોઈ કામમાં ઉતાવળ કરવી નહિ. ખાવામાં, પીવામાં, બોલવામાં, ચાલવામાં, વિચાર કરવામાં, સાધનાની પ્રક્રિયા કરવામાં, નિર્થક ઉતાવળ કરવી ઠીક નથી. પરમ શાંતિને જીવનની બાહ્ય તેમ જ અભ્યંતર બંને ક્રિયાઓમાં શાન્તિ આવવી જોઈએ.

(૪) પોતે બધું જ મેળવી લીધું છે એવો ખોટો આત્મ-સંતોષ સ્વપ્ને પણ સેવવો નહિ. બધામાંથી-જડ ને ચેતન-માંથા-કાંઈક સારું શિક્ષાત્મક ગ્રહણ કરવું.

પોતાને પંડિત, યોગી, ઉપાસક કે કૃતકૃત્ય માની લેવાની ખોટી વૃત્તિ માણસનો વિનાશ નોતરે છે : તે કોઈની પાસેથી કાંઈ ગ્રહણ કરતો નથી. જ્યાં ત્યાં ખોડખાંપણ જોતો ફરે છે. ખીબને તિરસ્કારે છે ને સન્માન કરવા યોગ્યનું સન્માન પણ કરતો નથી. ભાગવતમાં ભગવાન દત્તાત્રયના ચોવીસ ગુરુઓની વાત આવે છે તેમાં પૃથ્વી, સમડી, અજગર ને વેશ્યા પરથી પણ તેમણે ઓઘપાઠ લીધા છે. તો જ સફળજીવોની મૂર્તિ બની શકાશે. એ વિના ઈશ્વર પ્રાપ્તિની સાધના શક્ય નથી. પ્રાથમિક સિદ્ધિથી અટકી ન જતાં પરમાત્મ દર્શન કે પૂર્ણતા સુધી માણસે ખૂબ બહત રહીને વિકાસ કરવાનો છે. તે માટે પહેલેથી જ કોઈ નજીવી સિદ્ધિથી પોતાને ધન્ય કે પૂર્ણ માની બેસવાનું કેમ ચાલશે ?

(૫) છેલ્લી ધ્યાન રાખવાની વસ્તુ જીવન કે સાધનાના આદર્શની છે. સાધના દ્વારા તમે શું મેળવવા માંગો છો ? જીવનની સફલતા, પૂર્ણતા કે ઈશ્વરની પ્રાપ્તિમાં જ છે. આ વાત ભૂલવાની નથી. આ યાદ રાખવાથી જીવનનો પરિપૂર્ણ આધ્યાત્મિક વિકાસ કરી શકશો. આ બધાનું જેટલું મનન થાય તેટલું ઓછું છે. મનન કરીને તે પ્રમાણે જીવન બનાવવાનું છે. તે વિના સાચો આનંદ નથી.

રામકથા

(ગતાંકથા ચાલુ)

શ્રી યોગેશ્વરજી

(શ્રી યોગેશ્વરજીની સિદ્ધ કલમે આલેખાયેલ રામકથા.)

‘એથી શું? તમે રામ અને સીતાની સેવા કરો છો એ વિચારથી મને આનંદ થાય છે. એ વિચારથી તમારા વિયોગનું મારું દુઃખ હળવું બને છે. એટલું જ નહિ પરંતુ મને શાંતિ ધરે છે. છતાં પણ ખીજું શું થાય?’

ભિમલાની આંખમાંથી આંસુ ટપકી પડ્યાં. યાંદનીના પ્રકાશમાં લક્ષ્મણ એ સારી રીતે જોઈ શક્યો. એનું દિલ એથી અધિક દ્રવી ગયું ને દુઃખી થયું. એ બોલ્યો: તારું દુઃખ મારાથી નથી જોવાતું. તું જે સુખી થતી હોય તો રામની રજા લઈને હું અયોધ્યામાં પાછો ફરું કે તને અહિં મારી સાથે રાખવાને પ્રયાસ કરું.

‘એવો પ્રયાસ નથી કરવો. તમારે અયોધ્યામાં પાછા ફરવાનો વિચાર પણ નથી કરવા જેવો. લાગણીના અતિરેકમાં કરાયેલો એ વિચાર તંદુરસ્ત અથવા આવકાર દાયક નહિ લેખાય. આપણે અયોધ્યામાં જે નિર્ણય કરેલો તે ઉચિત જ હતો. એ પ્રમાણે હું અયોધ્યામાં રહીશ અને તમે વનમાં રહેશો એ બરાબર જ થશે. ભાતુભાવ તથા સેવાની ભાવનાથી પ્રેરાઈને તમે જે વિચારપૂર્વકને નિર્ણય લીધો છે એ નિર્ણયને ફેરવવાનો સંકલ્પ કરવો જરા પણ યોગ્ય નથી.

લક્ષ્મણે થોડીક વાર શાંત રહીને મંદાકિનીના નિર્મળ નીર તરફ નજર માંડીને કહ્યું: ‘આ જીવનની મહાસફરમાં ઈશ્વરની કૃપાથી પૂર્વના કોઈ પુણ્યોદયના પરિણામે તારી પ્રાપ્તિ થઈ ગઈ. એથી મારું જીવન ધન્ય અને સુખી થયું. પરંતુ મારું એ સુખ ઈશ્વરને માન્ય ના રહ્યું. એથી લાંબા કાળને માટે તારો વિયોગ કરાવ્યો. યોદ્ધ વરસનો એ વિયોગ કોણ જાણે ક્યારે પૂરો થશે ને

તારા પૂર્ણ ચંદ્ર કરતાંયે મધુમય મુખના દર્શનનો ક્યારે લહાવો મળશે!’

‘હવે એવા કશું વિચારો ના કરો.’ ભિમલા બોલી: ‘તમે વીર છો ને વીર જ બની રહો. એકમેકથી અળગાં રહેવામાં આપણા બંનેનું તપ થશે. એમાં આપણી કસોટી હશે. એમાંથી આપણે અવશ્ય પાર ઉતરીશું.’ ‘તું તપસ્વિની છે, ભિમલા, મહાન તપસ્વિની. લક્ષ્મણ બોલ્યા વિના ના રહી શક્યો: એની આંખમાં એને માટે એક પ્રકારનો અસાધારણ આદરભાવ પ્રકલ્યો.

ભિમલા કાંઈ યે ના બોલી એટલે લક્ષ્મણે આગળ કહ્યું: ‘વનની તપસ્વિનીઓ મહાન હશે એ સાચું, પરંતુ તું ધરની તપસ્વિની છે, અને એમનાથી જરાયે ઓછી મહાન નથી લાગતી. આકાશનો આ ચંદ્ર બરાબર જાણે છે કે તારું હૃદય કેટલું બધું મહાન અને મંગલમય છે! એણે તારા સુંદર શબ્દો સારી પેઠે સાંભળ્યા છે ને તારી ઉદાત્ત હૃદય અને જીવનની ઝાંખી કરી છે. મંદાકિનીને બરાબર ખબર છે કે તારા જીવનને તે કેટલું બધું નિસ્વાર્થ તથા સમર્પણ ભાવથી ભરપૂર બનાવ્યું છે! એની નિર્મળતાથી તારા અંતરની નિર્મળતા જરા પણ ઓછી નથી.

આ કામતગિરિ પોતાનાં લીલાંજમ સસ્યશ્યામલ શિખરોરૂપી શિરને જોયા કરીને તારા મહિમાથી મુગ્ધ બનીને તને જોયા કરે છે. આ સુવાસિત શીતળ વાયુ તારું જયગાન ગાતાં તને પોતાના અનુરાગની અંજલિ આપે છે. ચિત્રકૂટની સમસ્ત જૂમિ તને પોતાના હૃદય પર ધારણ કરીને જાણે કે કૃતાર્થ છે.’

‘તમે તો મારાં વધારે પડતાં શુભગાન ગાવા માંડ્યાં! આટલા દિવસો દૂર રહ્યા, એથી તમારી દષ્ટિએ મારી કીમત વધારે થઈ ગઈ કે શું?’

‘એવું કશું જ નથી. હું તો તારી કીમત પહેલેથી જ વધારે સમજૂ છું ને તારે માટે પ્રેમ તથા પ્રશંસાનો ભાવ ધરાવું

છું. તને મિથિલાપુરીમાં પહેલી વાર પેલી કૂલવાડીમાં જોઈ છે ત્યારથી જ. તું તે ખરાબ જાણે છે. એ સુપુત્ર પ્રેમભાવ અત્યારે વિશેષ પ્રબળ બનીને પ્રકટ થઈ રહ્યો છે એટલું જ. જિમિલા, એકમેકને માટે આટલો બધો અખૂટ અને પ્રબળ પ્રેમભાવ પેદા કરીને વિધિએ આપણને અલગ રાખવાનું પસંદ કર્યું છે એ પણ એની અનેક પ્રકારની વિચિત્રતાઓમાંની એક નથી ?

‘હા; છતાં પણ એ આપણા અંતરાત્માને તો અલગ નહિ જ કરી શકે. એ કાર્યમાં એને સફળતા નહિ જ મળી શકે.’

‘સાચું છે.’ લક્ષ્મણ જિમિલા સાથે સંમત થયો. એટલામાં તો જિમિલાની વિચારતંદ્રા તૂટી ગઈ. એને લાગ્યું કે કોઈએ એના ખંડમાં પ્રવેશ કર્યો છે. એણે પાછું ફરીને જોયું તે પહેલાં તો અવાજ આવ્યો : ‘જિમિલા શું વિચારમાં રૂખી ગઈ છે? હું અંદર આવી શકું છું?’ જિમિલાએ અવાજને ઓળખી લીધો. એ અવાજ ખીબ કોઈનો નહિ પરંતુ નિષ્કામનો હતો. જિમિલાને ભારે નવાઈ લાગી કે નિષ્કામ વળી અત્યારે અહિં ક્યાંથી ! એ ઉદાસીનતાથી એના તરફ જોવા માંડી.

પરંતુ ત્યાં તો નિષ્કામ આગળ આવ્યો ને બોલ્યો : ‘મને આમ એકાએક આવેલો જોઈ તને નવાઈ લાગશે. પરંતુ એમાં નવાઈ પામવા જેવું કશું જ નથી. તને મળ્યે ઘણા વખત થયો એટલે હૈયું હાથમાં ના રહેવાથી કામનું બહાનુ કાઢીને અહિં આવી પહોંચ્યો. સાચું કહું તો અયોધ્યા નગરીમાં તારાવિના મારું ખીજું છે કોણ અને મારે કામ પણ ખીબ કોનું પડે એવું છે ? જિમિલા તને મળવા માટે મારું અંતર તણપાપડ થઈ રહેલું. તને ‘જોવાનું’ સૌભાગ્ય સાંપડ્યું એટલે મને જરાક ટાઢક વળી.’

જિમિલા સહેજ ગંભીર સ્વરે બોલી ઉઠી. ‘નિષ્કામ, તું પુરોહિત-પુત્ર હોવા છતાં તારું મન હજી એવું જ રહ્યું છે. એ મનને કરો ફેર નથી પડ્યો.’ (ક્રમશઃ)

* સગુણ એજ નિર્ગુણ *

સગુણમાં કે નિર્ગુણમાં કશોજ ભેદ નથી. વેદ, પુરાણ, મુનિ ને જ્ઞાની પુરુષો એવું જણાવે છે. જે અજ્ઞ-મા અને નામરૂપ તથા ગુણથી રહિત છે તે ભક્તની પ્રેમભક્તિથી વિવશ થઈને સગુણ બને છે. જે ગુણરહિત છે તે પાણીથી ખરફ તથા તરંગ જુદાં નથી હોતાં તેમ સગુણ બને છે. જે આદિઅંતથી રહિત છે એમ વેદ વર્ણવે છે, જે ચરણ વિના ચાલે છે, શ્રવણ સિવાય સાંભળે છે, હાથ સિવાય જુદાં જુદાં કર્મો કરે છે. વદનવગર રસને ભોગવે છે અને વાણીવગર બોલે છે, જે મહાન યોગી છે, જે શરીર વિના પણ વિરાટ છે. નયનવિના નિહાળે છે, નાક સિવાય વાસ લે છે, જેમનું કર્મ એવું અલૌકિક અને જેમનો મહિમા અવર્ણનીય છે, મુનિઓ જેમનું ધ્યાન ધરે છે અને જ્ઞાનીઓ એવું વર્ણન કરે છે, તે જ ભગવાન ભક્તોના મંગલ માટે અયોધ્યાના અધીશ્વર દશરથના પુત્ર બન્યા છે. રામ એજ પરમાત્મા છે.

સંત તુલસીદાસ

* નિર્ગુણ ધ્યાન પદ્ધતિ *

ધ્યાન સગુણ તથા નિર્ગુણ અથવા સાકાર અને નિરાકાર બંને પ્રકારનું હોઈ શકે છે. નિર્ગુણ અથવા નિરાકાર ધ્યાનમાં કોઈ નામ કે રૂપનો આધાર નથી લેવાતો. સગુણ અથવા સાકાર ધ્યાન પદ્ધતિમાં નામનો અથવા રૂપનો અથવા નામ અને રૂપ બંનેનો આધાર લેવાય છે. સાધક પોતાની પ્રકૃતિ, રૂચિ કે અનુકૂળતા પ્રમાણે કોઈપણ પ્રકારની ધ્યાનપદ્ધતિને પસંદ કરી શકે છે.

નિર્ગુણ સાધના પદ્ધતિ પ્રમાણે ધ્યાન કરનારા સાધકે પોતાના આસન પર સ્વસ્થતાપૂર્વક બેસીને, આંખને બંધ કરીને શ્વાસ તથા પ્રશ્વાસનું નિરીક્ષણ કરવું અને થોડાક સમય પછી સહજ કુંભક કરીને શ્વાસને બંધ કરવો. જ્યારે એમ લાગે કે હવે શ્વાસને વધારે વખત સુધી નથી રોકી શકાતો, ત્યારે શ્વાસને લેવાની ને છોડવાની સહજ પ્રક્રિયાને ચાલુ રાખીને માનસિક રીતે, બંને ભ્રમરની મધ્યના પ્રદેશમાં કેન્દ્રિત કરવી. એવા અભ્યાસથી લાંબા વખતે મન અનાયાસે અને આપો-આપ એકાગ્રતાને અનુભવે છે. મન કોઈપણ પ્રકારના બાહ્ય અથવા આંતર વિશ્લેષ વિના અંતરમુખ બનીને તૈલધારાવત્ (તેલની ધારની જેમ) અખંડ રીતે ધ્યાનની અસાધારણ અવસ્થામાં વહ્યા કરે છે.

-યોગેશ્વરજી

રાધેશ્યામ પ્રિ. પ્રેસ, હરિયાળા પ્લોટ, બોરડીગેટ, ભાવનગર.
પ્રાપ્તિસ્થાન:- પ્લોટ નં. ૧૬૮૮ ખી. સરદારનગર, ભાવનગર-૧